

TALLINNA ÜLIKOOL
Haridusteaduste instituut
Andragoogika

Monica Klaas-Kütt
Feministliku maailmavaate avaldumine koolitajate ja kootside igapäevases praktikas
Magistritöö

Juhendajad: Larissa Jõgi PhD
Kadri Aavik PhD

Tallinn 2024

Instituut Haridusteaduste instituut		Valdkond Andragoogika
Töö pealkiri Feministliku maailmavaate avaldumine koolitajate ja kootside igapäevases praktikas		
Töö liik Magistritöö	Kuu ja aasta Mai 2024	Lehekülgede arv: 44 Allikad: 70 Lisad: 2
Sisukokkuvõte: <p>Eestis on tehtud uurimusi nii feministide kui ka andragoogide kohta, kuid nende kahe teema kombinatsiooni pole varem uuritud. Sellest tulenevalt otsustasin uurida, kuidas kujuneb end feministina määratlevate koolitajate ja kootside feministlik identiteet ning kuidas nende feministlikud väärtused ja hoiakud igapäevases praktikas avalduvad. Lisaks aitab see töö kaasa feministidest koolitajate ja kootside võimestamisele ning toob esile vähekasitletud autoreid andragoogika valdkonnas.</p> <p>Töö teoreetiline raamistik põhineb peamiselt kolmel tahul: a) feministlikul teoorial; b) feministlikul pedagoogikal ning c) argiaktivismi käsitlustel.</p> <p>Uurimismeetodina kasutasin kvalitatiivset andmeanalüüsi, andmekogumise viisiks oli poolstruktureeritud intervjuu, mis võimaldab sügavuti mõista osalejate kogemusi ja praktikas esinevaid dilemmasid. Valimigrupi moodustamiseks kombineerisin sihipärase valimi lumepallimeetodiga, et tagada grupi mitmekesisus. Valimigrupp koosneb 9 inimest, kes tegutsevad täiskasvanu arengut toetavates rollides ning identifitseerivad ennast feministidena.</p> <p>Uurimistöö tulemustest saab järeldada, et feministiks saamiseks ei ole ühte selget viisi või läbivat põhjust, küll aga on feministiks olemisel, seda nii klassiruumis kui ka sellest väljaspool, selgelt ühised jooned – tegemist on maailmavaatega, mis eeldab teadlikku tööd endaga ning aktiivset praktiseerimist. See eeldab julgust ja jõudu olla tujurikkuja olukordades, mis seda nõuavad, leides samal ajal võimalusi kaasamiseks ning dialoogiks, aktiivselt võimestades kaasteelisi ja sealjuures mitte unustades sel pikal teekonnal enda eest hoolitsemist.</p>		
Võtmesõnad: andragoogika, feminism, feministlik pedagoogika, argiaktivism, identiteet		
Töö autor: Monica Klaas-Kütt	allkiri: digitaalselt allkirjastatud	
Kaitsmisele lubatud: Juhendajad: Larissa Jõgi PhD ja Kadri Aavik PhD		allkiri: digitaalselt allkirjastatud

Institute School of Educational Sciences	Field Adult Education	
Title The Expression of a Feminist Worldview in the Daily Practices of Adult Educators and Coaches		
Classification Master Thesis	Month and year May 2024	Number of pages: 44 Sources: 70 Appendix: 2
<p>Abstract:</p> <p>In Estonia, there have been studies on both feminists and adult educators separately, but their intersection has not yet been explored. Consequently, I chose to examine how educators and coaches who identify as feminists, form their feminist identity and subsequently express their feminist values and attitudes in everyday practice.</p> <p>The theoretical framework of this paper is based on three main aspects: a) feminist theory; b) feminist pedagogy; and c) everyday activism.</p> <p>As a research method, I have used qualitative data analysis, data collection was done through semi-structured interviews, which allow for an in-depth understanding of participants' experiences. The sample group was formed by combining purposive sampling with the snowball method to ensure the diversity of the research group. Final sample used consists of 9 people who work in roles supporting adult development and identify themselves as feminists.</p> <p>The findings of the research indicate that there is no single way of becoming a feminist, but being a feminist, both in and outside of the classroom, clearly has commonalities – it is a worldview that requires conscious work and active practice. It requires the courage and strength to be a killjoy if required, simultaneously finding opportunities for a dialogue, and actively empowering peers along the way, while not forgetting to take care of oneself.</p>		
Keywords: adult education, feminism, feminist pedagogy, everyday activism, identity		
Author: Monica Klaas-Kütt	Signature Signed digitally	
Allowed to defend	Supervisors: Larissa Jõgi PhD ja Kadri Aavik PhD	
	Signature: Signed digitally	

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1 TEOREETILINE ÜLEVAADE	8
1.1 Feminism	8
1.1.1 Sugu	11
1.2 Identiteet	12
1.3 Feministlik identiteet ja selle kujunemine	12
1.3.1 Interseksionaalsus	13
1.4 Feministlik pedagoogika	14
1.5 Argiaktivism	15
1.6 Kokkuvõte	16
2 METODOLOOGIA	18
2.1 Uurimisstrateegia ja uuringu korraldus	18
2.2 Valimigrupp	18
2.3 Andmete kogumine	19
2.4 Andmeanalüüsi meetod ja protsess	20
2.5 Uuringu usaldusväärsus, uurimiseetika ja uurija positsioon	21
3 TULEMUSED	23
3.1 Feminismi tähendus	23
3.2 Feministlik identiteet	25
3.2.1 Feministiks saamine	25
3.2.2 Feministiks olemine	27
3.3 Feministlik pedagoogika praktikas	29
3.4 Argiaktivism	33
ARUTELU	37
KOKKUVÕTE	39
ALLIKAD	40
LISAD	45

Feministist tujurikkuja võrrand:

Silmade pööritamine = feministlik pedagoogika
Saha Ahmed, The Feminist Killjoy Handbook, 2023

SISSEJUHATUS

Eesti esimeseks feministiks on nimetatud ärkamisaegset kirjanikku ja esimest eesti tüdrukutele mõeldud kooli asutajat Lilli Suburgi (Karro, 2022), samuti on haridusmaastik Eestis feminiseerunud valdkond (naissoost õpetajate osakaal õpetajaskonnast on 87% (*Haridusandmete Portaal | Õpetajad*, 2024; Valk, 2016)). Sellegipoolest ei ole feminismi ja feministe andragoogide hulgas Eestis uuritud. Seetõttu otsustasingi uurida, kuidas feministlik identiteet kujuneb ja avaldub täiskasvanu arengut toetavate inimeste igapäevases praktikas. Eestis on tehtud uurimusi nii feministide kui ka andragoogide kohta, kuid nende kahe teema kombinatsiooni pole varem uuritud. Seega käsitleb siinne töö Eesti kontekstis uuenduslikku valdkonda, mis kombineerib feminismi ja täiskasvanuhariduse praktikuid. Lisaks annab minu töö uurimisvaldkond võimaluse tuua esile autoreid, keda andragoogika õppekavas on käsitletud vähe või üldse mitte ja sellega anda võimalust uute (aga ehk ka märkamata jäänud vanade) häälte kõlamiseks meie klassiruumides.

Feministidest täiskasvanu arengu toetajad suudavad märgata ühiskonnas esinevat ebaõiglust ja diskrimineerimist ning aitavad oma juhendatavatel mõista nende probleemide mõju nii neile endile kui teistele inimestele. See aitab arendada täiskasvanute kriitilist mõtlemist, mis omakorda aitab kaasa võrdsema ja õiglasema ühiskonna loomisele. Sotsiaalselt tundliku närviga koolitajad ja kootsid (inglise keeles *coach*) märkavad erinevusi ning oskavad arvestada oma koolitusel osalejate erinevate kultuuride, maailmavaadete, kogemuste ja tavade eripäradega. See võimaldab neil luua positiivse ja kaasava õpikeskkonna, mis aitab kõigil õpilastel saavutada oma täit potentsiaali (hooks, 1994).

Samuti on see uurimus aktuaalne, kuna koolitajatel ja kootsidel on võimalus mängida ühiskonnas olulist rolli sotsiaalsete probleemide lahendamisel ja panustada võrdsema ning õiglasema ühiskonna kujundamisse. Bell hooks leidis, et otsus õpetada viisil, mis edendab ühiskonnas õigluse ja demokraatia arengut, on miski, mille me teeme teadlikult (hooks, 2010). Seega on tegemist koolitajate ja kootside teadliku otsusega olla ja tegutseda feministina, rakendades oma teadmisi ja oskusi sotsiaalsete probleemidega tegelemiseks. Feministidest koolitajad ja kootsid propageerivad õiglust, võrdset kohtlemist ja osalusdemokraatiat ning

püüavad, muu hulgas, luua õppimiskeskondi, mis toetavad nii üksikisikute arengut kui ka ühiskonna terviklikku edasiliikumist.

Feministliku pedagoogika ja andragoogika lähenemisviisid kombineerituna pakuvad unikaalset vaatenurka sellele, kuidas edendada kriitilist mõtlemist, sotsiaalseid õiglust ja võrdõiguslikkust. Andragoogika on täiskasvanute õpetamise teooria (Märja et al., 2021), ning see hõlmab ka väärtuste edastamist ja sotsiaalsete muutuste edendamist, mis on hästi toeks feministlikule liikumisele, mille eesmärgiks on saavutada võrdsem ja õiglasem tulevik.

Magistritöö peamised uurimisküsimused olen püstitanud järgmiselt:

- Kuidas kujuneb ennast feministina määratlevate koolitajate ja kootside feministlik identiteet?
- Kuidas avalduvad feministlikud väärtused ja hoiakud ennast feministina määratlevate koolitajate ja kootside igapäevases praktikas?

Töö teoreetiline raamistik põhineb peamiselt kolmel tahul: a) feministlikul teoorial, sealhulgas Kimberlé Crenshaw poolt defineeritud interseksionaalsuse kontseptsioonil; b) feministlikul pedagoogikal, tuginedes olulisel määral bell hooksi seisukohtadele ning c) argiaktivismi määratlusel, tuginedes Jane Mansbridge argiaktivismi ning Sara Ahmed'i feministist tujurikkuja (*feminist killjoy*) käsitlustele.

Feministidest argiaktiviste uurinud Melissa Blais ja Francis Dupuis-Deri (2022) leidsid, et avalik, organiseeritud aktivism ja argiaktivism on tihedalt omavahel seotud – avalik feministlik poliitiline liikumine võimestas feministe tegutsema argilolukordades ning seisma vastu antifeminismile oma igapäevases elus. Koolituskontekstis uurisid argiaktivismi Kate Boyer ja Isabelle Wood (2023), intervjuerides 24 koolitajat, kelle eesmärgiks oli edendada hoolivust ja empaatiat sugu ja seksuaalsust puudutavatel teemadel, tuues välja selle, kui oluline on uurida, kuidas toimub sotsiaalse muutuse elluviimine „vaiksemates“ keskkondades. Ühe järeldusena tõid nad oma uurimuses välja selle, kuidas koolitaja poolt klassiruumis loodud õhkkond soodustab kriitilise mõtlemise arengut. Samuti on argiaktiviste uurinud Paul Chatterton ja Jenny Pickerill (2010) – nad analüüsisid kolme aasta jooksul autonoomsete poliitiliste aktivistide igapäevaseid toiminguid, märkides, et uuringus osalejad kasutasid oma argipäevaseid tegevusi tuleviku kujundamiseks, ning et see protsess oli eksperimentaalne, ebamäärane ja juhuslik. Samuti leidsid Chatterton ja Pickerill, et argiaktivistide

igapäevapraktikad olid nii põimunud nende vastupanu praktikatega, et neid oli pea võimatu eraldi välja tuua.

Uurimus annab ülevaate sellest, kuidas intervjueritud koolitajad ja kootsid oma feministliku identiteedi kujunemist näevad ja praktikasse rakendavad, milliseid strateegiaid nad kasutavad sotsiaalse õigluse edendamiseks nii oma töös kui ka igapäeva tegevustes ja milliste takistustega nad selles protsessis silmitsi seisavad. Mõistes, kuidas nad kasutavad feministlikke põhimõtteid oma igapäevases praktikas, saame paremini hinnata nende rolli ühiskonnas toimuvate muutuste esilekutsumisel ja arendada meetodeid ja strateegiaid, mis aitavad kaasa positiivsete muutuste saavutamisele. Lisaks aitab teadmine sellest, mida on teinud teised meie ees, võimestada meid leidmaks oma teed. Uurimus pakub panust täiskasvanuhariduse valdkonda ning võib olla inspiratsiooniallikaks nii praegustele kui tulevastele andragoogidele, kes soovivad oma tegevuse kaudu aidata kaasa ühiskondlikule arengule ning sotsiaalsele võrdsusele ja parandada maailmaolu.

Metodoloogiliselt toetun selle töö tegemisel kvalitatiivsele andmeanalüüsile, samal ajal arvestades, et minu valikud annavad võimaluse kaasa aidata haavatavate ja kõrvale jäetud inimrühmade võimestamisele (Oja & Poopuu, 2022). Valimi koostamiseks kombineerisin sihipärase valimi moodustamise meetodi ja lumepallimeetodi, et tagada uurimisgrupi mitmekesisus ja asjakohasus. Andmete kogumise meetodiks oli poolstruktureeritud intervjuu, mis võimaldas sügavuti mõista koolitajate ja kootside kogemusi, tõekspidamisi ja praktikas esinevaid dilemmasid seoses feministliku identiteediga.

Magistritöö koosneb 4 peatükist: esimene annab ülevaate feministliku teooria, feministliku pedagoogika ja argiaktivismi kontseptsiooni põhiprintsiipidest, mis moodustavad minu uurimistöö aluse. Teises peatükis kirjeldan uurimisstrateegia ja uurimismeetodi valikut, mis tugineb minu uurimisküsimustel ja uurimiseesmärkidel. Lisaks sellele tutvustan selles peatükis ka andmete kogumise ja analüüsi protsessi. Kolmandas peatükis esitan oma uurimistöö tulemused, mis põhinevad kogutud andmete analüüsil. Viimasest peatükist seon uurimistöö tulemused varasemate uuringute ja teoreetiliste seisukohtadega ning arutlen ja esitan ka järeldused.

1 TEOREETILINE ÜLEVAADE

Minu uurimistöö keskendub feministlikule maailmavaatele ja sellele, kuidas feministlikku teadmist luuakse. Analüüsin seda protsessi feministliku epistemoloogia vaatenurgast, pöörates tähelepanu sellele, kuidas erinevad sotsiaalsed kategooriad ja nende omavaheline läbipõimimine mõjutavad teadmiste kujunemist. Teadmise valdajad ja loojad on ajalooliselt olnud mehed (Hinrikus, 2000), feministliku epistemoloogia keskseks seisukohaks on aga asetunud teadmine (*situated knowledge*) – see mida ja kuidas me teame, sõltub meie kontekstist ja meie vaatenurkadest (Haraway, 1988).

Feministlike teoreetiliste perspektiivide loomise kontekstiks on võitlus sotsiaalse õigluse eest nii akadeemias kui ka väljaspool. Oma erinevates käsitlustes rõhutavad feministlikud teooriad vajadust uurimistöö kaudu vastu hakata seksismile, rassismile, klassismile ja muudele ebavõrdsuse vormidele ühiskonnas (Naples, 2013).

Uuringu teoreetiliselt osas keskendun feministidest koolitajatele ja kootsidele kui argiaktivistidele, rõhutades nende rolli võrdõigussuhte edendamisel, sealhulgas hariduslikus kontekstis. See põhineb kolmel peamisel aspektil: a) feministlikul teorial, sealhulgas Kimberlé Crenshaw poolt defineeritud interseksionaalsuse kontseptsioonil; b) feministlikul pedagoogikal ning c) argiaktivismi määratlusel, tuginedes Jane Mansbridge argiaktivismi ning Sara Ahmed'i feministist tujurikkuja (*feminist killjoy*) käsitlustele. Koos moodustavad need teoreetilised alused raamistiku, mis võimaldab analüüsida ja mõista, kuidas feministlikud täiskasvanukoolitajad saavad oma igapäevast tegevust kasutada teadliku ja aktiivse argiaktivismina, edendades sotsiaalset õiglust ja võrdsete võimaluste loomist kõigile.

1.1 Feminism

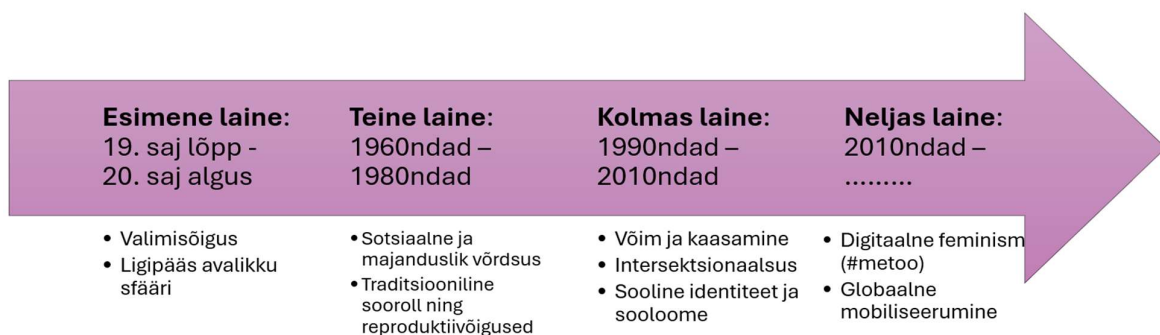
Feminism on oluline ühiskondlik, sotsiaalne ja poliitiline liikumine, mille eesmärgiks on saavutada võrdsem ja õiglasem ühiskond. Feministlik mõttevool on keerukas ning hõlmab endas palju erinevaid seisukohti, mis võivad vahel olla ka vastandlikud ning need seisukohad on pidevas omavahelises väitluses (Koivunen & Liljeström, 2003; Põldsaar & Kivimaa, 2009).

Eesti Keele Instituudi poliitika ja valitsemise sõnastik defineerib feminismi järgmiselt: „Poliitiline ideoloogia, aga ka poliitika- ja ühiskonnateooria. Ideoloogiana oli algne eesmärk tagada naistele meestega võrdsed poliitilised õigused; kaasajas aga tagada sisuline võrdsus ka erasfääris, üritades tuua traditsiooniliselt erasfääri jäävaid teemasid poliitilisse arutellu. Samuti

seisab mitmete teiste ühiskondlikult ebavõrdses positsioonis või alaesindatud rühmade, nt vähemusrahvuste, seksuaalvähemuste jt õiguste eest“ („Feminism“, 2023). Tegemist on lihtsustatud viisiga kirjeldada pika ajalooga ning paljude inimeste panusega liikumist. Parafraseerides Chimamanda Ngozi Adichie (2015) definitsiooni feministist, on minu jaoks feminist inimene, kes tunnistab, et meil on probleeme sotsiaalse ebaõiglusega ja me peame neid probleeme lahendama, me KÕIK peame olema paremad.

Kui feministlik liikumine ja ka feministlikud teooriad on saanud alguse, keskendudes esialgu ainult naiste staatusele ühiskonnas, siis kaasaegne feminism on interseksionaalsem ning suunatud üldisemalt sotsiaalsele õiglusele, seda nii akadeemias kui ka ühiskonnas laiemalt (Joonis 1). Need teooriad rõhutavad erineval moel vajadust uurimisprotsessis seista vastu seksismile, rassismile, kolonialismile, klassi- ja muudele ebavõrdsuse ilmingutele (Naples, 2013) ning uurimistöö kaudu jõuda sotsiaalsete muutusteni ühiskonnas.

Joonis 1.

Feminismi lained

Kuigi läbi ajaloo on naised seadnud küsimuse alla naiste ebavõrdsema staatuse ühiskonnas, peetakse kaasaegse feministliku liikumise alguseks üldiselt 19. sajandi teisel poolel alanud sufrāžettide liikumist. Sufrāžettide eesmärgiks oli naistele võimaluste loomine, fookusega naiste valimisõigusel ning õigusel osaleda meestega võrdselt avalikus sfääris. Sufrāžette peetakse esimese laine feministideks (Põldsaar & Kivimaa, 2009).

Teise laine feminism, mis tugines esimese laine saavutustele, tekkis 1960ndatel ning kestis umbes 1980ndateni, olles oluliselt radikaalsem ning võttis fookusesse ühiskondliku elu mehekesksuse ning tegeles naiste majanduslike ja poliitiliste õigustega (Põldsaar & Kivimaa, 2009), nagu näiteks reproduktiivõigused ning astudes vastu näiteks diskrimineerimisele, ahistamisele töökeskkonnas ning koduvägivallale, muu hulgas vaidlustades abielusisest

vägistamist lubanud seaduseid (Viik, s.a.). Sarnaselt esimese laine feminismiga, oli ka teise laine puhul tegemist valdavalt valgete, keskklassi kuuluvate naiste õiguste eest seismisega, jättes kõrvale mustanahaliste ning muudel viisidel ristuvate ebavõrdsustega silmitsi seisvate naiste kogemused (Rosa, 2024).

Kolmanda laine feministid leidsid, et paljud nende eelkäijate poolt seatud eesmärgid on juba saavutatud ja kaasaegsete feministide fookus saab olema teistsugune. Kolmanda laine feminismi on nimetatud ka individualiseeritud feminismiks, mis ei saa olla olemas ilma interseksionaalsuse ja sekspositiivsusega (Chamseddine, 2018). Lisaks on kolmanda laine oluliseks mõjutajaks ka Ameerika filosoofi ja soouuringute teoreetiku Judith Butleri teooriad sooesitlusest.

Neljanda laine feminismi alguseks peetakse 2010ndaid, eesmärgiks on naiste võimestamine ning läbivaks jooneks on liikumise digitaalne kohalolek ning nähtavus ja tegevus veebis. Interneti aktivismi näideteks on #metoo (eestis #minaka) liikumine, mis viis ülemaailmsete demonstratsioonideni või „Naiste Marss“, millest ka Tallinnas osa võeti (Einman, 2019). Neljas laine on kolmanda järjeks, jätkates erinevate inimgruppide kaasamist, nagu näiteks transinimesed või mustanahalised inimesed, eesmärgiga neid võimendada (Rosa, 2024). Skeptikud on seadnud kahtluse alla feminismi neljanda laine olemasolu, küsides, et kas interneti levik on piisav uue ajastu määramiseks, kuid siiski on üsna selge, et internet on aidanud luua globaalset feministide kogukonda, kes kasutavad seda platvormi nii aruteluks kui ka aktivismiks (Munro, 2013).

Feministliku liikumise kujutamine lainetena on vaid üks ja üsna lihtsustatud viis kirjeldamiseks selle liikumise arengut ja muutumist läbi ajaloo. Sellise kirjeldamise viisi esmakasutajaks peetakse ajakirjanik Martha Weinman Leari (1968). Samas ei ole feminism sündmus või tegevus, mis juhtuks või toimuks kindlas kronoloogilises järjestuses, vaid pidevalt muutuv ja teineteisega dialoogis olev pingeväli, kus erinevad vaatenurgad ja seisukohad omavahel väitlevad (Koivunen & Liljeström, 2003; Showden, 2009).

Feminism kui liikumine saab alguse läbi dialoogi teistega (Ahmed, 2017) aga olles ka pidevas arengus ning tuginedes enda eelkäijatele – feminism on nii akadeemiline kui ka sotsiaalne ja poliitiline liikumine mille eesmärgiks on teha lõpp seksismile, seksistlikule ärakasutamisele ja igasugusele sotsiaalsele rõhumisele, olles samas ka kombinatsioon paljudest erinevatest feministlikest liikumistest (hooks, 2000; Showden, 2009).

1.1.1 Sugu

Sotsiaalset sugu peetakse üldiselt konstruktsiooniks, ehk et see on midagi, mis on kujunenud kultuuriliste ja ühiskondlike normide mõjul. Sooline sotsialiseerumine algab sünnist (näiteks kui perekonnas valitakse lapsele nime) ja jätkub läbi elu lasteaias, koolis, massimeedias ja sotsiaalsete suhete kaudu.

Ameerika sotsiaalteadlased Candace West ja Don H. Zimmermann on kirjutanud kontseptsioonist „soolooime“ (doing gender) – nende seisukohast ei ole sugu lihtsalt erinevate omaduste ja rollide kombinatsioon, vaid midagi mis saavutatakse läbi igapäevaste sotsiaalsete praktikate. West ja Zimmermann rõhutasid, et soolisuse loomiseks peab suutma hallata erinevaid igapäevaseid sotsiaalseid olukordi viisil, mida peetakse kohaseks vastavale soole (1987). Judith Butler leiab oma raamatus „Who’s afraid of Gender“ (2024), et sugu on pikka aega olnud feminismi keskne teema, toimides raamistikuna, et uurida ja analüüsida muutusi ühiskonna arusaamades erinevate sooidentiteetide, sealhulgas meeste, naiste ja mittebinaarsete inimeste suhtes.

Soouuringud toetavad võrdsust erinevates valdkondades, nagu abieluõigused, perede moodustamine ja sotsiaalsed suhted, mis seavad väljakutse heteronormatiivsetele ootustele. Soouuringud kui akadeemiline valdkond seisab silmitsi ka vastuseisuga "sooideoloogiale", mis sageli kattub feminismi väljakutsetega nagu arutelud reproduktiivõiguste, transinimeste õiguste, samasooliste abielude ja seksuaalhariduse üle (Butler, 2024). Sooideoloogia kui termini kasutuselevõttu seostatakse Vatikaniga, mis kasutas seda viitamaks väidetavale geide ja feministide juhitud liikumisele traditsiooniliste perekondade ja sotsiaalsete väärtuste õõnestamiseks, tegemist oli reaktsiooniga naiste õiguste eest seismisele ning seksuaal- ja soovähemuste kaitse laiendamisele (Case, 2019). Lisaks katoliku kirikule on praeguseks selle termini adopteerinud paremäärmslikud liikumised üle maailma (Reid, 2018), sealhulgas ka Eestis. Heaks näiteks on siin Eestis parlamenti kuuluva konservatiivse erakonna vastuseis Istanbuli konventsiooni ratifitseerimisele viidates „radikaalfeministlikule seisukohale“, mille kohaselt „selline elu kunstlik konstrueerimine on libe tee“ (*EKRE ei toeta Istanbuli konventsiooni sinna peidetud anormaalsete jaburuste tõttu*, 2017). Siin on sooküsimus selgelt seotud naiste ja laste vastu suunatud vägivalga vastaste ühiskondlike normidega. Seega ei rika soouuringud mitte ainult feministlikku diskursust, vaid on olulised igasuguse võrdõiguslikkuse ja õigluse tervikliku mõistmise edendamiseks ühiskonnas (Butler, 2024).

1.2 Identiteet

Identiteet kujuneb indiviidi ja ühiskonna vahelises suhtluses, olles mõjutatud sotsiaalsetest protsessidest ning indiviidi sotsiaalsed suhted mitte ainult ei säilita seda, vaid võivad seda ka muuta või ümber kujundada (Berger & Luckmann, 2018; Butler, 1990).

Briti teadlane Vivian Vignoles on kirjeldanud identiteeti kui vastust küsimusele "Kes sa oled?" Tema sõnul hõlmab see vastus nii otseseid kui ka kaudseid tähendusi, tuginedes psühholoogilistele ja sotsiaalsetele protsessidele. Need protsessid ei aita ainult vastuseid leida, vaid ka identiteeti säilitada ja vajadusel ümber hinnata, rõhutades identiteedi dünaamilist ja kohanduvat olemust (Vignoles, 2017).

Kanada arengupsühholoog ja teadlane James Marcia omakorda lisab, et identiteet on pidevas muutumises, kohanedes läbi elu eri etappide. Ta rõhutab, et igal eluetapil võib meie identiteet vajada eneseteadvuse ja suhtluse kaudu ümberkujundamist. Identiteedi evolutsioon toetub varasematele vormidele, kaasates iga järgneva etapiga aina rohkem kogemusi. See muudab identiteedi rikkamaks ja kaasavamaks, aidates meil läheneda oma tõelisele minale (Marcia, 2002).

Austraalia-Iraani teadlane Rose (Mahsa) Izadinia toob esile, et identiteet tähendab ka oma hääleomamist ja julgust unistada ja vastutust iseenda ning oma tuleviku eest. Ta rõhutab, et identiteet ei seisne ainult isiklikus eneseväljenduses, vaid ka selles, kuidas me oma unistustega suhestume ja kuidas me neid eesmärkide saavutamise nimel kujundame (Izadinia, 2015).

1.3 Feministlik identiteet ja selle kujunemine

„Selleks, et olla feminist, peab kõigepealt feministiks saama.“ (Bartky, 1975).

Ka USA mustanahaline feminist ja haridusteoreetik bell hooks on öelnud, et feministiks saadakse, mitte ei sünnita – feministiks saamine on otsus ja see väljendub tegudes (1994). Feministliku identiteedi arenguprotsessis on sotsiaalsetel ja poliitilistel tegevustel väga oluline roll. Lisaks on see protsess paljude jaoks pikaajaline ning keeruline ning sellega kaasnevad näiteks oma käitumise muutmine, uute sõprussuhete loomine ja ka tarbimiskäitumiste muutmine (Bartky, 1975). Ning äärmiselt oluliseks osaks feministiks saamise protsessis on enda internaliseeritud seksismiga silmitsi seismine ning sellega tegelemine läbi refleksiooni ja pideva enesearengu (hooks, 2000). hooksi sõnul ei ole feminism mitte ainult teoreetiline suund

või poliitiline liikumine, vaid ka praktika, mille juurde kuulub ka oma sotsiaalsest positsioonist teadlikuks olemine (hooks, 1984), mis kajastab üksikisiku staatust ühiskonnas ning mida mõjutavad mitmed tegurid, sealhulgas majanduslik olukord, haridustase, sugu ning etniline või rassiline päritolu. Sotsiaalne positsioon võib pakkuda inimesele teatud eeliseid ehk privileege.

Feministist briti kirjanik ja teadlane Sarah Ahmed leiab, et feministiks olemine toob sageli kaasa "ebamugavuse kultuuri" kujunemise, kus tavalised sotsiaalsed kokkulepped ja eeldused pannakse kahtluse alla. Ahmed'i sõnul nõuab feministliku identiteedi omaksvõtt valmisolekut seista silmitsi vastuseisuga ja leida jõudu ebamugavustest (Ahmed, 2023).

Judith Butler omakorda väidab, et sooidentiteedid on sotsiaalselt konstrueeritud ja neid saab teadlikult mõjutada ning see on oluline aspekt feministliku identiteedi kujunemisel - identiteet ei ole midagi staatilist või etteantut, see on midagi, mis on pidevas arengus ja dialoogis ümbritseva maailmaga (Butler, 1990).

1.3.1 Interseksionaalsus

Interseksionaalse (ristuvate ebavõrdsuste) feminismi teooriast lähtuvalt ei saa meie soolist identiteeti lahutada sellistest teguritest nagu rahvus, rass, geograafiline päritolu, seksuaalsus, sotsiaalne klass, vanus, puue või selle puudumine (Marling, 2021). Eesti kontekstis tuleb interseksionaalsuse mõju hästi välja näiteks palgalõhe uuringutes, kus kõige paremini tasustatud on eesti rahvusest mees ja kõige ebasoodsamas olukorras on vene rahvusest naine – siin on näha, kuidas sugu ja rahvus ristudes täiendavalt mõjutavad sotsiaalset ebavõrdsust ja seda nii privileerituse kui ka ebasoodsas positsioonis olemisena (Aavik, 2015; Täht et al., 2019).

Interseksionaalsuse mõiste võttis esimesena kasutusse USA mustanahaline feminist ja õigusteadlane Kimberlé Crenshaw oma 1989. aastal avaldatud artiklis, kus ta tõi välja mustanahaliste naiste kogemuse seoses ristuvate ebavõrdsustega Ameerika õigusruumis, rõhutades, et erinevate dikrimineerimisvormide põimumine on oluline aspekt identiteedi kujunemisel ja seda ei saa eraldada muudest identiteetidest ja kogemustest (Crenshaw, 1989).

Interseksionaalsus uurib, kuidas ristuvad ebavõrdsused ning võimusuhted mõjutavad sotsiaalseid suhteid erinevates kontekstides ning kuidas need mõjutavad individuaalseid kogemusi igapäevaelus (Collins & Bilge, 2020). Interseksionaalsus aitab meil tabada sotsiaalsete suhete keerukust, kogemusi ja struktuurset dünaamikat, mis kujundavad naiste elude mitmekesisust ja nende vastupanustrateegiaid (Naples, 2009).

Uurimistöö raames on interseksionaalsusega arvestamine oluline tahk, kuna see võimaldab süvitsi mõista uuritavate koolitajate ja kootside kogemuste mitmekesisust ja keerukust. Feministidest aktivistide jaoks ei ole interseksionaalsus lihtsalt midagi, mida intellektuaalse tasandil uurida, vaid ka oluline sekkumisstrateegia sotsiaalse õiguse valdkonnas töö tegemiseks (Collins & Bilge, 2020).

1.4 Feministlik pedagoogika

Feministlik pedagoogika on haridusteooria mille eesmärgiks on esitada väljakutse traditsioonilisele võimudünaamikale klassiruumis, olles tugevalt mõjutatud kriitilisest haridusteooriast. Viimase üks mõjukamaid teoreetikke ja ka praktikuid on Paulo Freire kelle eesmärgiks oli läbi hariduse võimestada inimesi. bell hooks, üks mõjukamaid feministlikke haridusteoreetikke, on alati öelnud, et tema tööd on oluliselt saanud innustust Paulo Freire töödest ning peab teda oma üheks olulisimaks õpetajaks (hooks, 1994). bell hooks ja Paulo Freire on mõlemad kirjutanud sellest kui oluline on identiteedi kujunemisel kriitiline mõtlemine ning samuti peavad mõlemad väga oluliseks, et inimeste maailmavaated väljenduksid ka nende tegudes (Freire, 1970; hooks, 1994). Oma raamatus „*Pedagogy of the Oppressed*“ (1970) on Paulo Freire toonud välja kriitilise haridusteooria keskmes olevad põhimõtted, milledeks on a) dialoog õppija ja õpetaja vahel; b) vabaduse poole püüdlemine; ning c) kriitilise mõtlemise arendamine (*Conscientizacao*), vastandudes nn traditsioonilisele haridusteooriale, mida ta kirjeldab kui ladestamise pedagoogikat, kus õppija on passiivne teadmiste vastuvõtja ja õpetaja on teadmiste jagaja. Ka feministlik pedagoogika peab oluliseks neid printsiipe, lisades veel mõned juurde:

- teadmise loomine õpetaja ja õppijate koostöös,
- õppijate võimestamine ning kriitilise mõtlemise arendamine,
- õppimise kogukondlik iseloom,
- kriitiline vaade sellele, kelle hääled klassiruumis kõlavad,
- refleksioon – nii õppijate kui õpetajate poolt.

Ameerika feministist teadlane Carolyn Shrewsbury on kirjutanud, et feministlik pedagoogika on visioon sellest, milline haridus võiks olla aga mida see tihti siiski ei ole (1997).

Õpetaja ja õppija omavaheliste võimuhete teadvustamine on feministlikus pedagoogikas oluline aspekt, et luua demokraatlike õpiruume kus õppijaid julgustatakse seadma küsimuse alla ühiskondliku ebavõrdsust ning kus neid võimestatakse ellu viima

sotsiaalseid muutusi (hooks, 1994; Scanlon, 1993). Olulisel kohal on nii õppija kui õpetaja panused ja vastutus klassiruumis toimuva eest, seda nähakse kui kogukondlikku tegevust. Feministidest koolitajatel ja õpetajatel on võimalus klassiruumi tuua ülesandeid, mis võimaldavad neil koostöös õppijatega luua ja ellu viia sotsiaalseid muutusi ühiskonnas (Scanlon, 1993). Erilist rolli mängib siin õpetaja pidev refleksioon ning avatus eneseteostusele ning enesearengule (hooks, 1994; Shrewsbury, 1997). Feministlikus pedagoogikas on tähtis ka interseksionaalne lähenemine, tuues esile ja sekkudes ebavõrdsust tootvatesse praktikatesse ning kaasates kogemusi mis on traditsiooniliselt haridusdiskursusest kõrvale jäetud, andes endale aru, et haridus ei ole kunagi poliitiliselt neutraalne (Ahmed, 2017; hooks, 1994).

1.5 Argiaktivism

Aktivismiks loetakse tegevusi, mille eesmärgiks on tuua kaasa sotsiaalset, poliitilist või majanduslikku muutust, see võib hõlmata selliseid tegevusi nagu meelevaldused, sotsiaalmeedia kampaaniad, kogukonna organiseerimine ning streigid (Boone, 2023; Healey, 2020). Ajalooliselt on väga paljud sotsiaalsed liikumised saavutanud väga suurt mõju just tänu sellega kaasnevale aktivismile – heaks näiteks on siin sufržettide poolt kasutatud taktikad nagu näiteks paraadid ja demonstratsioonid tänavatel (Millward & Takhar, 2019).

Argiaktivismi on defineeritud kui tegevusi, mis ületavad tavapärast aktivismi mõistet, laiendades seda igapäevaste tegevusteni, millel on potentsiaal kutsuda ellu poliitilisi või sotsiaalseid muutusi. Need tegevused hõlmavad, aga ei piirdu, ebaõigluse vastu sõnavõtmise, teadlike tarbijavalikute tegemise ning teadlike toiduvalikute tegemisega, mida käsitletakse kui vastuhakku süsteemsetele probleemidele (Boyer & Wood, 2023; Chatterton & Pickerill, 2010).

Feministlikud argiaktivistid rakendavad oma tegevustes väikeseid igapäevaseid tegusid ja dialooge, et soodustada sotsiaalse õigluse edendamist. Sellise lähenemisviisi keskmes on dialoogilisus ja kriitiline mõtlemine, mis võimaldavad indiviididel oma igapäevaelus feministlikke tõekspidamisi ja väärtusi kehastada, eesmärgiga kutsuda esile ühiskondlikke muutusi. See rõhutab suhtlemise olulisust erinevates olukordades – pereringis, sõprade seas, klassis või tööl, mis aitab kaasa suuremate ühiskondlike muutuste tekkimisele (Mansbridge & Flaster, 2007; Stephenson-Abetz, 2012). Samas vaimus on Mansbridge (2013) kirjeldanud argiaktivismi kui teistega koordineerimata tegevusi, mis on sihilikult suunatud teiste isikute arvamuste või käitumise mõjutamisele. Sellised tegevused on sageli mõjutatud laiematest

sotsiaalsetest liikumistest ja on suunatud sotsiaalse liikumise eesmärkidega kooskõlla viimisele.

Sara Ahmed (2023) on võtnud kasutusse mõiste „feministist tujurikkuja“ (*feminist killjoy*), kirjeldades teda kui inimest, kes ei ole nõus vaikides kuulama seisukohti ja väljendusi, mis on vastuolus feministlike väärtustega, isegi kui see tähendab teiste tuju rikkumist oma väljaütlemistega. See silt kinnitatakse tavaliselt feministile teiste poolt, kes tunnevad, et enne tujurikkuja sekkumist valitses harmoonia ja rõõm. Samuti on Ahmed (2023) märkinud, et väga palju aktivistide tegevusest ei leia tunnustust ning ei pruugi isegi olla nähtavad neile, kes sellist aktivismi ei praktiseeri. Ta rõhutab, et feministlik aktivism ei piirdu ainult ühe, avaliku viisiga; seda saab rakendada tööl, kodus, suheldes sõpradega või tänavatel meelt avaldades.

Lisaks, nii nagu ka Butler (2024), toob Ahmed (2023) välja, et vastuseis vabale soolisele eneseväljendusele on ohuks üldisele sotsiaalsele õiglusele ja võrdsusele ning seetõttu on igasuguste ühiskondlike normide kriitiline üle vaatamine ja hindamine praegusel ajal eriti oluline.

Kanada teadlased Melissa Blais ja Francis Dupuis-Deri (2022) on toonud välja, et mõned feministid kasutavad igapäevaseid konflikte ja dialooge hariduslikeks võimalusteks. Nad loovad teadlikult olukordi, mis soodustavad diskussioone seksismi ja soolise võrdõiguslikkuse teemadel, näiteks korraldades koolitusi, mis keskenduvad võrdsusele ja õiglasele kohtlemisele. See lähenemine rõhutab feministliku argiaktivismi hariduslikku ja teavitavat aspekti, mille eesmärk on suurendada teadlikkust ja edendada sotsiaalset muutust.

1.6 Kokkuvõte

Feminism, sealhulgas interseksionaalne feminism, pole lihtsalt teoreetiline ideoloogia, vaid ka poliitiline ja sotsiaalne liikumine (hooks, 1984). Selle liikumise püüdlus on luua parem ja võrdsem ühiskond, pakkudes mitmeid praktiseerimisviise. Feministlik identiteet on teadlike valikute tulemusena kujunenud ning tegemist on aktiivse protsessiga, kus refleksioonil ja valmisolekul seista silmitsi vastupanuga, on oluline roll. Samas on interseksionaalsus viis mõista ja selgitada keerukust maailmas, inimestes ning inimkogemustes (Collins & Bilge, 2020), mis on oluline aspekt koolitaja ja kootsi professionaalses tegevuses, kuna toetab erinevate kogemuste tunnustamist ja aktsepteerimist ning aitab mõista õppijate erinevaid identiteete ja elukogemusi, mis mõjutavad nende kogemusi õpiruumis. Õppijakeskse õppeprotsessi loomisel on oluline lähtuda õppijatest ning luua ruum, mis õppimist toetab (Jõgi,

2021). Lisaks on interseksionaalsuse käsitlus abiks mõistmaks süsteemse ebavõrdsuse mõju õppijate eludele ning õppimisvõimalustele.

Mõned feministid keskenduvad oma töös teadmiste ja teadusuuringute edendamisele feministlike teooriate valdkonnas, teised aga osalevad aktiivselt ühiskondlikus elus, korraldades avalikke arutelusid ja kampaaniaid. On ka teadlasi, kes ühendavad mõlemad suunad (Daie, 1996).

Feministlik pedagoogika on haridusteooria, mis seab kahtluse alla traditsioonilised võimustruktuurid klassiruumis, rõhutades õpetajate ja õpilaste koostööl põhinevat teadmiste loomist. Selle põhimõtted hõlmavad õppimise kogukondlikku iseloomu, õppijate võimestamist, kriitilise mõtlemise arendamist, ning kriitilist suhtumist selle suhtes, kelle hääled on klassiruumis kuulavad.

Feministlik argiaktivism pakub alternatiivi traditsioonilistele aktivismi vormidele, andes individuaalsetele tegevustele ja vestlustele suuremat tähendust ja mõju ühiskondlike muutuste edendamisel. See lähenemine rõhutab, kuidas igaüks, läbi oma igapäevaste tegevuste ja suhtlemise, võib panustada suuremate ühiskondlike muutuste esilekutsumisse. Feministlik argiaktivism on seega mitte ainult vahend isiklike väärtuste väljendamiseks, vaid ka oluline mehhanism ühiskondliku teadlikkuse tõstmiseks ja struktuurse ebavõrdsuste vähendamiseks. Lisaks tavapärasele ja koostöös ellu viidavale aktivismile võimaldab argiaktivism üksikisikul luua positiivseid muutusi, olgu see siis läbi teadlike valikute, igapäevase vastupanu või hariduslike algatuste. Seega, feministlik argiaktivism mitte ainult ei laienda aktivismi mõiste piire, vaid ka pakub praktilist ja kättesaadavat viisi, kuidas igaüks saab panustada õiglasema ja võrdsema ühiskonna loomisse.

Seega saab öelda, et feministlik teooria ja argiaktivism toimivad käsikäes ning nende koostoimest tulenevad lähenemisviisid pakuvad vahendeid, millega ühiskondlikult aktiivsed isikud ja õpetajad saavad kaasa aidata püsivate muutuste esilekutsumisele, vähendades ebavõrdsust ja edendades ühiskondlikku kaasatust ja mõistmist.

Paljud feministid töötavad oma igapäevaelus feminismi põhimõtete järgi, otsides võimalusi, kuidas oma argipäevastes olukordades seada küsimuse alla ühiskonna toimimisviise ning algatades diskussioone enda kõrval ja ümber, et seeläbi maailma enda ümber paremaks muuta. Selles uuringus keskendun just täiskasvanute koolitajatele ja kootsidele, et uurida nende feministiks saamise lugu ning seda, kuidas nad oma feministlikke vaateid igapäevaselt rakendavad.

2 METODOLOOGIA

Metodoloogia peatükis annan ülevaate uurimisstrateegiast ja uuringu korraldusest, kirjeldan valimigrupi ja andmete kogumise protsessi. Seejärel esitan andmeanalüüsitulemusi ja arutelu.

Oma uurimuses lähtun kvalitatiivsest uurimisstrateegiast, minu uurimus kuulub sotsiaalkonstruktivistlikku paradigmasse, mille kohaselt on tegelikkus sotsiaalselt üles ehitatud (Berger & Luckmann, 2018).

Lisaks tuginen feministlikule epistemoloogiale, mis uurib seda, kuidas sugu mõjutab teadmise loomist ja ka teadmise subjekti (Anderson, 2020). Feministliku epistemoloogia keskseks seisukohaks on, et kõik teadmised on mingil moel seotud ja tulenevad konkreetsetest kogemustest (*situated knowledge*) (Haraway, 1988). Seetõttu on oluline, et feministlik teooria uuriks ning mõtestaks soolist ebavõrdsust aga samal ajal ka arvestaks asjaoluga, et iga inimese elu ja kogemused on erinevad (Willsher & Goel, 2017).

2.1 Uurimisstrateegia ja uuringu korraldus

Lähtuvalt uurimisküsimustest ja uurimisprobleemist kasutan magistritöös kvalitatiivset uurimisviisi, sest see võimaldab mul süvendatult uurida teema olulisust ja nende omavahelisi seoseid (Mason, 2002), ning see annab mulle võimaluse analüüsida osalejate arusaamist endi feministlikust identiteedist ja kogemusi täiskasvanu arengu toetamisel feministina.

2.2 Valimigrupp

Valimigrupi moodustamisel lähtusin järgmistest valimi kujunemise kriteeriumitest: esiteks, valimisse kuuluvad intervjueeritavad identifitseerivad ennast feministina; teiseks, nad peavad olema seotud täiskasvanute arengu toetamisega.

Valimigrupi koostamiseks kombineerisin sihipärase valimi moodustamise meetodi ja lumepallimeetodi, mis võimaldab mitmekesisema valimigrupi loomist (Palinkas et al., 2015). Algse valimigrupi moodustamiseks pöördusin Feministeeriumi poole ja palusin soovitada feministidest koolitajaid ning kootse, samuti pöördusin otse inimeste poole, kasutades isiklike kontakte. Sellisel viisil sain esialgse valimi ning need liikmed soovitasid teisi oma tuttavaid, kes tegelevad samas valdkonnas ning nendele teadaolevalt identifitseerivad feministidena. See meetod võimaldas mitmekesist valimigrupi moodustamist, kuna olemasolevad valimigrupi

kuuluvad koolitajad ja kootsid töid sisse uusi kontakte, kes neile teadaolevalt määratlevad ennast feministidena, kuid kelleni mina otse ei jõua või keda muul viisil on keeruline leida.

Valimigrupi moodustasid 11 inimest, kes tegutsevad täiskasvanu arengut toetavates rollides ning identifitseerivad ennast feministidena. Uurimusse otsustasin kaasata nendest intervjuudest 9, kaasates vaid neid, kes määratlesid oma soolist identiteeti kas naisena või mittebinaarsena, nende vanuseline jaotus oli vahemikus 30 - 60. Osalejatest 5 olid bakalaureusekraadiga, 2 magistrikraadiga ning 2 doktorikraadiga. Ma annan endale aru, et ükski minu otsus uurimistöö raames ei ole neutraalne, vaid on poliitiline (hooks, 1994), seetõttu soovin oma tööga teadlikult tõsta esile ühel või teisel viisil ajalooliselt marginaliseeritud gruppidesse kuuluvate inimeste kogemusi, andes võimaluse nende hääle kõlamiseks ja sellega juhtida tähelepanu ühiskonnas valitsevale ebavõrdsusele (Grbich, 2013). Osalejad olid tegevad erinevates valdkondades alates ülikoolides sotsiaalteaduste õpetamisest kuni rahatarkuse jagamiseni ja ka erinevates rollides, kuid vähemalt üks kõigi osalejate professionaalsetest rollidest oli kas koolitaja/õppejõu või kootsi/kootsiva juhi oma.

2.3 Andmete kogumine

Andmete kogumiseks kasutasin poolstruktureeritud intervjuud, kus olin eelnevalt sõnastanud küsimused vastavalt teemadele, milledeks olid a) identiteet (nii feministina kui koolitajana) ning b) õpetamise praktika. Intervjuu käigus otsustasin, milliseid küsimusi ja millal küsida, kuna see võimaldab kõige paremini välja tuua kontekstist ja situatsioonist saadud teadmisi (Mason, 2002).

Intervjuu küsimuste koostamisel ([Lisa 1](#)) kasutasin austraalia teadlase Margaret Bearmani (2019) poolt kirjeldatud struktuuri, mis koosneb kolmest etapist:

- a) huvipakkuva teema illustreerimiseks sobivate sündmuste või seikade kaalumine,
- b) küsimuste järjestamine, et tagada võimalus sujuvalt oma lugu rääkida,
- c) küsimustiku piloteerimine, et täpsustada ja viimistleda intervjuu skeemi.

Küsimustiku struktuuri koostamist alustasin juulis 2023 ning pilootintervjuu viisin läbi augustis 2023. Seejärel korrastasin intervjuu skeemi – vähendasin küsimuste hulka, et võimaldada intervjuueeritavatel üldisemalt küsitud teemadel arutleda ning oma mõtteid sõnastada. Intervjuueeritavatega võtsin ühendust ning intervjuude toimumisajad ja viisid leppisime kokku e-kirja teel. Enne kohtumist saatsin kõigile intervjuueeritavatele kirjaliku uuringus osalemise nõusoleku allkirjastamiseks, selles dokumendis kirjeldasin intervjuuga

kogutud andmete kasutamise ja säilitamise protseduuri, konfidentsiaalsust ja uuringust osalemisest loobumise tingimusi.

Intervjuud viisin läbi füüsilises ruumis ja virtuaalselt, kasutades Google Meet-i, intervjuukoha valiku jätsin alati intervjuueeritavatele andes sellega neile võimaluse leida endale turvaline keskkond. Intervjuud salvestasin mobiiltelefoniga ning intervjuude keskmiseks pikkuseks oli 39 minutit. Dokumenteerimiseks salvestasin intervjuud audiofailidena telefonis ning varundasin oma arvutis. Esmase transkriptsiooni tegin Tallinna Tehnikaülikooli veebipõhise kõnetuvastusprogrammi abil (Olev & Alumäe, 2022) ning seejärel korrastasin ja parandasin teksti käsitsi üle ning et tagada osalejatele konfidentsiaalsus kodeerisin vastajad koodidega F1-st kuni F9-ni.

2.4 Andmeanalüüsi meetod ja protsess

Andmete analüüsimiseks kasutasin reflektiivse temaatilise analüüsi meetodit, mida on kirjeldanud (Braun & Clarke, 2022). Selle lähenemisviisi peamine eesmärk on identifitseerida, analüüsida ja kirjeldada mustrite ning teemade esinemist andmestikus, võimaldades samas andmete sügavuti organiseerimist ja kirjeldamist. Oma töös kohaldasin seda analüüsimeetodit, et tuvastada ja uurida mustreid ja seotud teemasid, mis ilmnevad intervjuudest, keskendudes feministide täiskasvanute arengu toetajate identiteedi kujunemisele ja nende professionaalsele praktikale, järgides Braun ja Clarke'i (2022) metodoloogilist raamistikku, mis koosneb kuuest etapist:

- a) **Andmetega tutvumine**, mis hõlmab kogu andmekogumi läbilugemist, tähenduste ja mustrite otsimist ning esialgsete märkmete tegemist.
- b) **Esialgsete koodide genereerimine** – andmetega tutvumise järel järgneb esialgsete koodide loomine. See hõlmab kogu andmekogumi süsteemset kodeerimist, märkides üles andmete huvipakkuvad omadused.
- c) **Teemade otsimine** koondades koodid potentsiaalseteks teemadeks. See hõlmab kodeeritud andmehulkade grupeerimist laiemateks teemadeks, mis tabavad midagi olulist andmetes seoses uurimisküsimustega.
- d) **Teemade ülevaatamine**, mis koosneb kahest astmest: ülevaade koodide tasandil (kontrollides, kas andmed teemade sees on kooskõlas) ja ülevaade kogu andmekogumi tasandil (tagamaks, et teemad peegeldavad kogu andmekogumit).

- e) **Teemade määratlemine ja nimetamine**, mis hõlmab edasist analüüsi, et täpsustada iga teema eripära ja selgitada täpselt, mida iga teema tähendab ja kuidas see aitab kaasa andmetest loo jutustamisele.
- f) Viimane etapp hõlmab lõpliku **aruande koostamist**. See hõlmab analüütilise jutustuse ja andmeekstraktide põimumist veenvaks looks andmetest, mis käsitleb uurimisküsimusi.

Need etapid ei olnud tingimata lineaarsed ja hõlmasid liikumist erinevate etappide vahel, kui arusaam andmetest süvenes.

Olles empiirilise materjali kokku kogunud, alustasin intervjuude transkribeerimisega. Teksti analüüsiks ja kodeerimistabeli loomiseks kasutasin Excelit, kodeerimise tegin manuaalselt. Esimeses etapis viisin kahe intervjuu põhjal läbi proovikodeerimise, et mõista kodeerimise protsessi ning sellele tuginedes luua kodeerimistabel. Seejärel kodeerisin ka ülejäänud intervjuud, samal ajal liikudes pidevalt andmestikus edasi ja tagasi, märgates uusi mustreid ja neid siis täiendavalt kodeerides. Intervjuu tekste lugesin korduvalt üle, et olla veendunud, et märkan võimalikult palju erinevaid aspekte. Paralleelselt kodeerimisega hakkasin märkima ka teemasid ning kirjeldama jooksvalt teemade sisu.

Uurimistulemusi kokku võttes esitlen intervjuudest pärinevaid tsitaate autentsel kujul ja kaldkirjas. Uurimuses osalenute nimed on asendatud koodidega (F1 – F9), et säilitada konfidentsiaalsus. Iga tsitaadi ees on sissejuhatus, mis kirjeldab analüüsi käigus tuvastatud teemat. Lugeja mugavuse huvides olen korduvad sõnad tsitaatidest eemaldanud ja kasutanud järgmisi tingimärke:

- a. ... – intervjuueeritaval pikem mõttepaus;
- b. /.../ – tsitaadist välja jäetud lõik;
- c. Y – inimese nime asendamine;
- d. X – organisatsiooni, asutuse või asukoha nime asendamine.

2.5 Uuringu usaldusväärsus, uurimiseetika ja uurija positsioon

Uurimistöö läbiviimisel võtsin arvesse uurimiseetilisi põhimõtteid. Uurimuses osalejatele kirjeldasin uurimuse eesmärki, andmete kasutamist ning säilitamist ja tulemuste kasutamist, kõik uuringus osalenud allkirjastasid ka nõusoleku vormi. Uurimuses osalejate andmed on anonümiseeritud.

Uurimuse läbiviimisel on minu isiklikud kogemused ja ka olemasolevad privileegid ning feministlik maailmavaade kindlasti mõjutanud ka uurimisprotsessi, seda alates teema valikust ja andmete kogumisest kuni siinse töö kirjutamiseni. *Research is me-search* –töö teema valimine ning just feministide intervjuerimiseks valimine on ka osa minu enda feministliku maailmavaate kalibreerimisest: kus sellel skaalal olen mina, kus ma tahan olla ning kes on need inimesed, keda saan oma teekonnal eeskujuks võtta. Teiste inimeste vaated ja mõtted aitavad meil aru saada kuidas me ise õpime ja õpetame ning neid sotsiaalseid nähtusi mõtestame (Bearman, 2019). Olen intervjuusid läbi viies olnud läbipaistev oma vaadete suhtes, mis võimaldas intervjueritaval paremini mõista minu motivatsiooni ja ehk ka avatumalt oma kogemusi jagada. Minu kui uurija kodeerimisraamistik on toonud intervjuudest esile teemad, mis mind kõnetasid minu uurimisküsimuste raames, teistsuguste uurimisküsimuste ning teise uurija käes võib see kodeerimisraamistik muutuda (Grbich, 2013).

Erinevad uuringud on toonud välja soolise tsiteerimislünga (Dion et al., 2018; Huang et al., 2020; Rubin, 2022), kus naiste tööde tsiteerimine on madalam kui meeste oma, isegi juhul kui naised on olnud oma uurimuste avaldamisega esimesed (Rubin, 2022), seetõttu olen oma töös teadlikult teinud tsiteerimisvalikuid, eesmärgiga tuua esile uurijaid kelle hääled ei pruugi alati leida kõlapinda – olen otsinud ja kus vähegi võimalik, kasutanud uuringuid, mille autoriteks on naised, lähtudes seisukohast, et kirjutades me loome ennast ja tsiteerides jõustame teisi („*We write ourselves into existence and we cite each other into existence*“ – Ahmed, 2023, tõlge Triin Rõõmusoks, eravestlus).

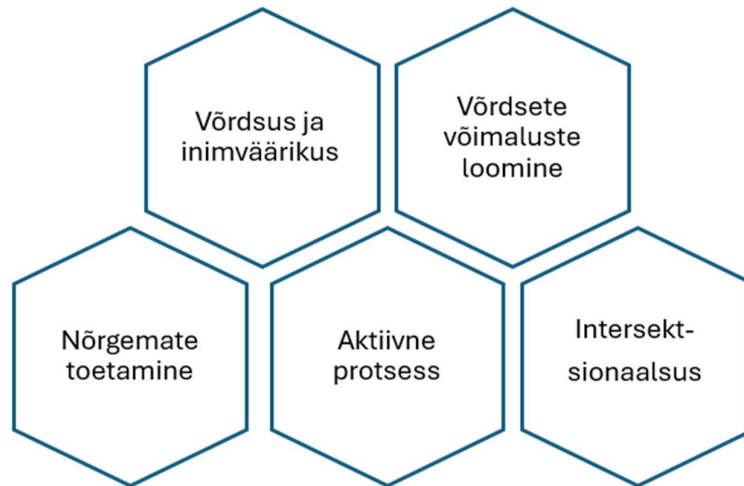
Oma uurimistöö teekonnal kasutasin erinevaid tehisintellekti rakendusi õpipartneritena – Perplexity aitas mõningaid artikleid kokku võttes hinnata, kas need on minu uurimustöö aspektist olulised, Gemini ja ChatGPT aitasid keerulisi mõisteid lahti seletada, minu peas olevaid mõttefragmente struktureerida ning toetasid ka akadeemilise keelekasutuse kujundamisel. Kõik kolm rakendust olid abiks uute ja huvitavate allikate leidmisel. Küll aga tuli kõik TI rakenduste poolt kasutatud vastused alati kriitilise pilguga üle vaadata, et hinnata vastuste tõepärasust (OpenAI, 2023; Perplexity AI, 2024; Gemini, 2024).

3 TULEMUSED

Järgnevalt esitan andmete analüüsi tulemused ilmnenu teemade kaupa ([Lisa 2](#)).

3.1 Feminismi tähendus

Andmete analüüsi tulemustest ilmnes arusaamine feminismist, kui millestki, mis peegeldab interseksionaalsust, võrdsust ja inimväarikust austavast maailmavaatest. Feminism ei piirdu üksnes soolise võrdõiguslikkuse edendamisega, vaid hõlmab laiemat püüdlust võrdsete võimaluste loomiseks kõigile.

Joonis 2

Feminismi tähendus

Feminismi kirjeldatakse kui aktiivset protsessi, mille eesmärgiks on luua keskkonda, kus inimesed ei peaks seisma silmitsi ebaõiglase kohtlemise või diskrimineerimisega nende tunnuste või sotsiaalse positsiooni tõttu. Lisaks nõuab feminism pidevat endaga tööd ja enda arendamist, et vastata aja jooksul muutuvatele vajadustele ja ühiskondlikele muutustele.

F2: Et minu jaoks nagu... feminism on eelkõige aktiivne protsess, mis püüdleb sinna poole et neid takistusi oleks aina vähem ja vähem inimestel elus lihtsalt selle nii-öelda nende enda olemuse tõttu. Feminism ei ole nagu silt, et nüüd ma olen ju, nii on, vaid see on aktiivne protsess

Teine teema, mis intervjuudest esile tõuseb, on interseksionaalse lähenemise tähtsus. See mõiste viitab arusaamale, et inimeste identiteedid on mitmekihilised ja et erinevate diskrimineerimisvormide ristumine võib mõjutada inimeste kogemusi ja võimalusi ühiskonnas. Analüüsisist peegeldub teadmine, et feministlik vaade peab arvestama ristuvate ebavõrdsustega, et edendada tõeliselt kaasavat ja võrdset ühiskonda – meil kõigil on oma lood, kogemused ja piirangud, mis moodustavad identiteetide kaleidoskoobi ning need erinevad aspektid ei pruugi alati olla teistele koheselt nähtavad.

F1: Läbi selle interseksionaalsuse noh ongi just see identiteetide rohkus, see arusaam, et sa peale vaadates ei tea, mis tegelikult inimesel sees on ja see kõik, mis tal sees on, et ei ole ainult naiseks..., see naine olemine ei pruugi olla see kõige olulisem mingil teatud hetkel.

F5: /.../ kuidas mina enda jaoks defineerin, ongi, pigem nagu läbi võrdsete võimaluste loomise. Ja siis olenemata soost, rahvusest, vanusest, millest iganes.

Veel mõistetakse feminismi kui seisukohta, mis tunnistab naiste inimlikkust ja õigust võrdsusele. See rõhutab feminismi põhiolemust kui võitlust inimõiguste eest, mis laieneb kaugemale soolise võrdõiguslikkuse küsimustest, hõlmates üldist vääriskust ja õigust kujundada oma elu võrdsetel alustel.

F7: Meil on kõigil õigus võrdselt olla koheldud ja olla... Oma elu kujundada võrdsetel alustel ja minu jaoks ta nagu laieneb igasugusele inimõiguslikkusele, et ongi, et me lihtsalt oleme kõik ühel pulgal inimestena. Ja me oleme tegelikult kõik üks.

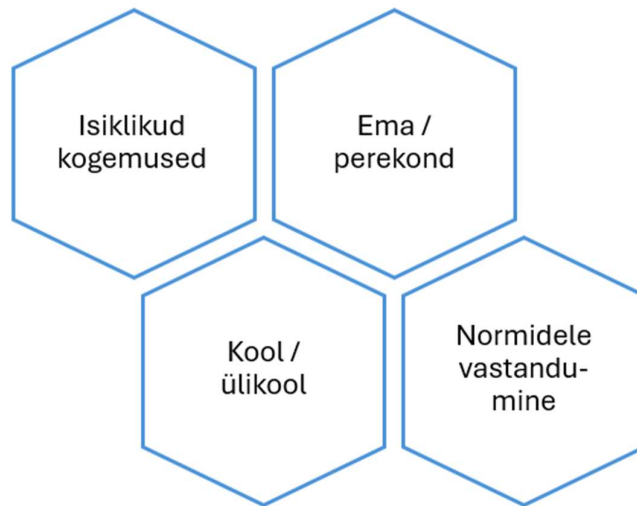
Kokkuvõttes ilmneb analüüsi tulemustest, et intervjuueritavad mõistavad feminismi kui kompleksset ja pidevalt arenevat liikumist, mis seisab interseksionaalse võrdõiguslikkuse, inimvääriskuse ja inimõiguste eest. See maailmavaade rõhutab vajadust aktiivse sekkumise ja pideva arengu järele, et kõrvaldada takistused ja edendada tõeliselt kaasavat ühiskonda, mis austab ja väärtustab kõigi inimeste võrdsust ja vääriskust.

3.2 Feministlik identiteet

3.2.1 Feministiks saamine

Andmete analüüsi tulemustest selgub, et feministiks saamisel ei ole ühte kindlat viisi, teekonnad selles protsessis on erinevad, kuid neid seovad isiklikud kogemused, pereliikmete mõju ja ühiskondliku teadlikkuse tõus soolisest võrdõiguslikkusest.

Joonis 3

Feministiks saamine

Isiklikud kogemused, eriti need, kus tajuti diskrimineerimist soolisel, vanuselisel või muul alusel, mängisid olulist rolli identiteedi arengus. Toodi välja lapsepõlve või varajase nooruse kriitilised hetked, kus puututi kokku ebaõiglusega, mis ärgitas mõistma vajadust võrdõiguslikkuse ja õigluse järele.

F5: /.../ kogemised, õppijana või lihtsalt mistahes inimsuhetes kogemused, et kui sa tunnend ennast et mingi kriteeriumi alusel sind justkui tehakse vähem väärtuslikuks. Ja noh, veel mingi sellise kriteeriumi alusel, mida sa ei saa nagu ise sellel hetkel muuta, olgu selleks vanus või olgu selleks sugu

Mitme intervjuueeritava jaoks oli oluline ka pereliikmete, eriti emade, mõju ja kuigi mõned intervjuueeritavad ei nimetaks oma emasid feministideks, tajuti sellegipoolest, et just emade käitumine oli see, mis mõjutas neid feministiks saamisel, andes edasi kriitilise

mõtlemise oskuse, julguse sekkuda ebaõiglastes olukordades ja üldised võrdõiguslikkuse põhimõtteid.

F7: Ma arvan, et minust ei saanud kunagi feminist, vaid ma sündisin, sest et mu ema oli väga-väga..., ta ei ole kunagi öelnud, et ta on feminist. Aga ta kasvatas meid selles vaimus, hästi tugevas võrdsuse ja sellise..., nagu ta oli ise igatepidi energiajuhtimise mõttes nagu... feministlik, just selline nagu, ma pean siin silmas sellist nagu kodust eluolu ja sellist korraldust ja jagamist ja seda, kuidas ta ise oma karjääri tegi.

F1: mu ema oli hästi suure mõjuga, kuigi huvitavalt tema ennast feministina ei defineeri ja väga paljud tema selliseid seisukohti on täna ikka päris mittefeministlikud. Aga kuidagi seal see huvi ta ikkagist minus suutis äratada, et on avatud, selline äge naine, käre naine, kui ta kuskil nägi mingisuguseid ebaõiglust, et keegi karjus oma lapse peale või koera peale, siis tal ei olnud nagu kunagi probleeme sekkuda, et sealt ma võib-olla sain sellise, sellise teadmise, et maailmas on ebaõiglust ja kunagi ei tohi olla selle ebaõigluse kõrvaltvaataja, tuleb julgeda sekkuda, tuleb julgeda oma seisukohad välja öelda.

Haridus ja teadlikkuse tõstmine olid samuti kriitilise tähtsusega, kuna teadmised sooteooriast ja feministlikust diskursusest aitasid mitmel intervjueritaval mõista soolise ebavõrdsuse sügavamat struktuuri.

F3: ma ikkagi nagu lugesin seal Soomes ja vaata, see oli siis niisugune üheksakümnendad, see oli see meesliikumise aeg ja kui see nagu institutsionaliseerus, ma olin kuidagi sisse lugenud, mind huvitasid nagu need sooteooriad, siis ma seal Ungari, seal Kesk-Euroopa Ülikoolis, võtsin mingisugused kursused

Lisaks mängisid olulist rolli feministliku identiteedi kujunemisel ühiskondlikud ootused ja normid, eriti seoses tüdrukute ja naiste käitumisega, ning nende ootustele väljakutse esitamine ja nende küsimärgi alla seadmine. Intervjueritavad märkisid ka ühiskondlike stereotüüpide mõju, nagu feminismi negatiivsed kuvandid, mis aitasid neil tegeleda oma eelarvamustega ja süvendada oma arusaamist feminismist kui liikumisest.

F4: ma mäletan, ma küsisin, ma arvan, mingi neliteist või midagi sellist, küsisin emalt, et emme mis asi on feminist? Ja ema tõsimeeli ütles, et jah, need on vihased, karvased naised, põletavad rinnahoidjaid, vihkad mehi. Ja minu mõte oli... aa, see kõlab päris lähedalt ju.... no naised, kes põletavad rinnahoidjaid, päris bad ass!

Oli ka vastakaid seisukohti enda feministina määratlemisel – ühest küljest tunti, et enda feministina määratlemine on midagi, mida peetakse loomulikuks olekuks ja loogiliseks viisiks enda kirjeldamisel,

F2: Ja ma mäletan, et see sõna nagu minu jaoks oli hästi loogiline kohe algusest peale. Ja mina kasutasin seda iseenda kohta hästi avalikult, kohe algusest peale.

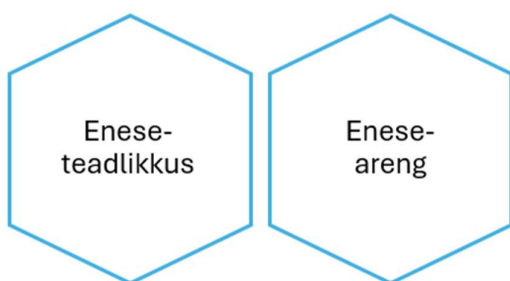
F9: ma olen ikkagi selles koolkonnas, et noh, et see default on see, et kõik on feministid ja kui sa ei ole, siis on veider.

samas tundsid teised intervjueritavad teatavat ebalust enda feministina määratlemisel.

F8: ma olen väga nagu moderate selles osas, milliseks feministiks ma ennast pean, ma ei ole nagu kvalifitseeritud feminist, eksju.

Kokkuvõttes peegeldasid analüüsi tulemused feministliku identiteedi mõistmist kui mitmekülgset ja interseksionaalset käsitlust, mille juured on isiklikes kogemustes, perede mõjus, hariduses ja teadlikkuse tõusus. Need intervjuud rõhutavad, et feministiks saamine on järkjärguline protsess, mida mõjutavad erinevad tegurid ja eluhetked, viies lõpuks feministliku identiteedini ja pühendumiseni võrdõiguslikkuse eest seismisel.

3.2.2 Feministiks olemine

Joonis 4

Feministiks olemine

Analüüsist selgus, et feministiks olemine on pidev ja aktiivne protsess, mis ei piirdu vaid endale sildi võtmisega, vaid nõuab tööd endaga, oma piiride avardamist ning valmisolekut pidevalt

õppida. Feministiks olemine eeldab refleksiooni ning nõuab pidevalt enda empaatia laiendamist.

F5: Et ma arvan, et see on selline, et see feministlik maailmavaade nagu eeldab hästi suurt tööd iseendaga kogu aeg selles suhtes, et kogu aeg seda oma aktsepteerimise, oma mõistmise piiri laiendamist

Selline oma maailmavaadete kriitiline hindamine nõuab ka pidevat eneseanalüüsi, et mõista, kuidas enda käitumised ja hoiakud võivad teisi mõjutada ning analüüsida, kuidas ise olla parem oma eilsest minast ning sellega jõustada ka teisi.

F5: lihtsalt inimsuhetes kohtud nagu inimestega kes sind hästi kiirelt ära lahterdavad, et sa nüüd oled selles kastis. Selle kasti inimestega me käitume nii või käitume naa, et siis põrkumine enda sees /.../ et aga kus ma ise sedasama liigutust teen. Ja siis nagu noh ja sealt on veel nagu 100 sammu sinnani, et ma seda enam ei tee, et ma teen seda teistmoodi.

Tähtis on julgus katsetada ja vigade tegemist mitte karta. Oluline on tunnistada oma teadmiste piiratust ning uue informatsiooni valguses oma vaateid ümber hinnata.

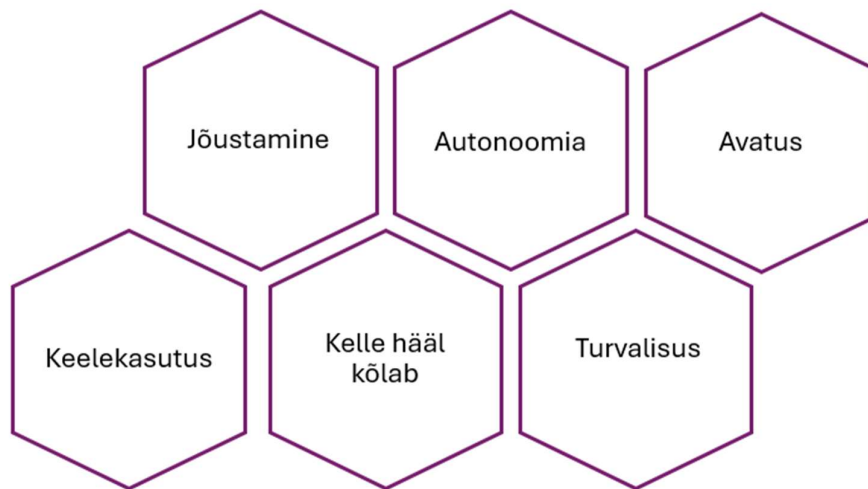
F2: Ma arvan, et on jumala okei, pange panna vahepeal. Ja kui sa saad uut infot, siis ongi mõistlik oma seisukohad ümber vaadata. /.../ See nagu tunnistamine, et meie ei tea kõike ja meil on vaja õppida teistelt inimestelt, see on raske tulema. No kindlasti minul samamoodi.

Samas toodi intervjuudes välja ka mõtte, et teadmiste suurenemisega kasvab ka teadlikkus oma teadmiste piiratuses ning see tekitab ebakindlust.

F8: mida rohkem sa tead, seda rohkem sa tead, mida sa ei tea ja ka see on see klassika ikkagi. Ja selles mõttes see ebakindlus sealt ära ei kao, on ju? Minu puhul ei kao... või ma ei tea, mis peab juhtuma, et mu ebakindlus ära kaoks ja kas see saaks laieneda, siis sellele väljale?

Kokkuvõttes selgus analüüsist, et feministiks olemine on pidev ja aktiivne protsess, mis nõuab enesearengut, piiride avardamist ja uute teadmiste omandamist. Rõhutatakse vajadust arendada oma võimet teisi mõista ja neile kaasa tunda ja oma maailmavaateid kriitiliselt hinnata. Esile saab tõsta ka julgust katsetada ja vigu teha, tunnistada oma teadmiste piiratust ja valmisolekut oma vaateid uue info valguses kohandada. Samuti märgitakse, et teadmiste kasvuga kaasnev teadlikkus oma piiridest võib tekitada ebakindlust.

3.3 Feministlik pedagoogika praktikas

Joonis 5

Praktika

Analüüsist tuli välja, et koolitajate ja kootside jaoks oli oluline jõustada oma õppijaid, anda neile julgust ja jõudu ning oskust näha ennast väärtuslikuna. Samuti tõid nad välja, et on oluline, et õppijad oskaksid oma elukogemusi väärtustada kui olulisi õppetunde, mida on võimalik erinevates situatsioonides rakendada, eesmärgiga varustada õppijaid oskustega, mis võimaldavad neil oma kogemusi tõhusalt teistesse eluvaldkondadesse üle kanda ja seal rakendada.

F7: Et päriselt jõuakski nagu närvisüsteemi, meele keha ühendusse igale poole maanduks see teadmine, et ma olen väärtuslik siin, kus ma praegu olen täpselt sellisena, nagu ma olen ja ma olen iseendana väärtuslik.

F5: Et ka see kogemus, et kui sul on tunne, et sa mitte midagi ei ole teinud, et sa oled oma vanematega koos kasvanud, see on koostöökogemus, on see, et sa oled oma lapsed üles kasvatanud, see on imeline koostöö kogemus. Et aidata, et neid, neid isikliku elu lugusid ja kogemusi siis tuua sellesse professionaalsesse ruumi, et aga sa oled seda terve elu harjutanud /.../ näidata, et vahet pole, milline see mu kogemus on, vahet pole, kas ma olen seal 22 või ma olen 62. Et minu kogemus on väärtuslik.

Samas ilmnes, et intervjuueeritavate jaoks oli oluline ka toetada õppijate autonoomiat ning aktiivset rolli õppeprotsessis, luues keskkonna, kus õppijad on ise oma tee leidjad ja otsustajad neisse puutuvate muutuste osas. Lisaks peeti oluliseks koolituse käigus hoida piire nii, et õppijad tunneksid ennast protsessi juhtidena, samal ajal teades, et neid ei ole selles üksi jäetud.

F1: Et sa ei lähe kedagi aitama, et sa teed seda inimesega koos, aga et kui sina saad olla see ekspert, et kes tõesti saab väljast vaadata, et olukord on vaja muuta, aga mida seal olukorras täpselt vaja muuta on, seda teab inimene ise.

F5: Et siis kuidas ise koolituse jooksul seda piiri hoida niimoodi, et inimesed, et tunneksid, et noh, nemad on seda protsessi juhtimas või et neil on roll selle protsessi juhtimisel, mitte et nad on üksinda juhtimas aga, et neil on osa selle protsessi juhtimisel ja teiselt poolt et mitte lasta nagu täiesti sellest koolituse teemast ja ülesehitusest üle sõita.

Koolitajate jaoks oli oluline luua ja hoida avatud õhkkonda, kus küsimuste küsimine on oodatud ning julgustatud. Koolitajad rakendasid meetodeid mis võimaldasid tundlikke teemasid käsitleda viisil, mis soodustab dialoogi ja kaasatust, vähendades hirmu ja ebakindlust ning võimaldades küsida oma küsimusi viisil, mis just neile on mugav. Sealjuures oli iseenda maailmavaate ja teoreetiliste vaadete suhtes kriitilise hoiaku säilitamine samuti välja toodud.

F4: see ei ole nagu kuidagi halb või häbi asi, kui keegi tuleb, ei teagi nendest teemadest, noh eriti kui tehagi soolise võrdõiguslikkuse või vägivaldlateemadest ... inimeste jaoks on see kuidagi, mitte nagu otseselt tabuteema, aga kuidagi nagu siukene teema, kus ei julgeta tunnistada, et on mingid nagu lüngad ja, ja noh, et ei julgeta küsimusi küsida näiteks ja nii edasi, aga ma üritan seda asja nagu hoida, just nagu hästi kuidagi nagu kergemalt ja avatult /.../ Ja noh, ongi igasugused taktikad, et vahepeal küsimusi saab esitada kusagile äpi kaudu või jumal teab paberile või mida iganes, et kuidagi näidata, et on erinevad võimalused, erinevatele inimestele.

F3: ma ikkagi olen kogu aeg püüdnud nagu leida sellist ütleme, mitte ideoloogilist, vaid sellist nagu aru saada, mis värk on või nagu, et mis mõttes, et küsimuse püstitus nagu toodab uut informatsiooni või mis kasu sellest informatsioonist on. Et ma olen ise ka väga kriitiline alati olnud nagu igasuguste feministlike teooriate suhtes

Paralleelselt toodi välja erinevate õppemeetodite teadlikku kasutamist selleks, et tekitada huvi, ärgitada mõtlema ning panna küsimusi küsima; rikastada arutelu, tuua välja erinevaid seisukohti ja pakkuda väärtuslikke õpikogemusi, eesmärgiga luua avatust uutele arusaamidele.

F4: me panime just segatiimid, et sul ei ole mitte ainult need noored tüdrukud ja siis need vanad mehed, treenerid arutamas, vaid panime segamini ja näha, väga põnev oli, et kehakeelest oli näha, et meestel oli ebamugav. Aga tüdrukud olid väga-väga elavalt, elasid sellele kaasa. Et see kuidagi õppekogemus kõigile, sest on teada, et mees võib seal istuda, käed ristis, kulm kortsus, aga tegelikult kuulab. No tegelikult on sellesse hetke kaasatud, sest ta ei olnud telefonis istus seal nendega. Ja ehk siis mõne inimesega ongi olnud, et kasvõi omavahelistes vestlustes või mingites aruteludes ütleb, et jah, et ma ei ole selle peale tulnudki.

Analüüs tõi välja keelekasutuse ja sõnastuse valiku teadliku kasutamise, loomaks kaasavat õpikeskkonda. Selge ja lihtne keelekasutus teeb teemad kättesaadavamaks ning aitab neid paremini mõista. Sõnade valik ja nende kasutamine on teadlikud strateegiad, arvestamaks õppijate erinevaid olukordi ja sotsiaalseid positsioone ja et vältida kellegi alavääristamist või kellegi kogemusega mitte arvestamist.

F4: Ma püüan mitte nii akadeemilist kõnepruuki kasutada, sest see on ka minu arust üks ligipääsetavuse teema, mida tihtipeale akadeemikud unustavad ära. Et nii nagu kantseliit ei ole kõigile kergesti mõistetav, vastuvõetav, nii ka akadeemiline kõnepruuk ei ole.

F2: Keel ise juba nii suur vahend, et kuidas me asju sõnastame..... siis me näiteks ei räägi kunagi emapuhkusest, näiteks me räägime alati vanema puhkusest või kui me räägime näiteks mingitest soolistest ebaõiglustest, sest siis ma ei räägi nagu binaarses süsteemis /.../ mida ja kuidas rääkida, see ikkagi sõltub sellest keskkonnast, siis ma tegelikult tahan, et need inimesed, kes kuulavad, võtaks seda vastu... et mingid sõnad ei oleks näiteks suutmis survelised, hästi selgelt jälgida, et mitte naeruvääristada kedagi.

Teadlike meetodite kasutamine haldamaks klassiruumis kõlavaid häáli, tuli analüüsist samuti välja. Selliste meetodite rakendamise eesmärgina toodi välja vajadust tasakaalustada domineerima harjunud õppijate häälte kõla nendega kes alati ei saa nii palju sõna, samal ajal endiselt hoides dialoogi avatuna. Viisid selleks olid erinevad, alates teadlikust grupitööde modereerimistest kuni avatud arutelu tekitamiseni selle üle, kuidas ja miks mõned osalejad võivad end vähem esindatuna tunda, kui ainult ühed häälled ruumis kõlavad.

F2: Kui mul on ruumis 30 inimest ja ilmselgelt nagu on mingit, et inimesed, kellel nagu on rohkem sõnaõigust kui teistel, siis ise nagu reguleerida seda näiteks et kui me arutleme midagi, siis ei saa Toomas kogu aeg sõna sest ta teab kõike /.../ kuidagi proovida ikkagi kohe nagu kohe sabast kinni saada, et mitte lasta lappama minna sellel, et jälle Toomas arvaski terve aja midagi ja teised ei saanud sõna

F8: *...et mehed on siis /.../ isegi grupitöös ju, nii kui paned selle ühe, siis hakkab seal niimoodi valitsema või pannakse talle see ootus, et ta valitseb nagu mõlemad asjad on ju. /.../ Kuidas nagu teha seda hääle ära võtmist või hääle andmist, nii, et ikkagi säiliks kaasav ja turvaline klassiruum.*

Analüüsis selgus ka, et koolitajad rakendasid enda turvalisuse tagamiseks erinevaid strateegiaid, alates enda välimuse korrigeerimisest koolituse ajaks kuni enesetsensuuri rakendamiseni koolitusel, arvestades osavõtjate demograafilist koosseisu, et käsitleda tundlikke teemasid kaasavalt, samas tagades enda turvalisuse.

F4: *Ma tean, et ma olen kindlasti tundnud olukordi, kus ma nagu, et okei, ma pean siin ettevaatlik olema, ma ei saa neid asju päris nii-öelda, nagu ma tahaks. Näiteks oli, kui mul oli koolitus, mis oligi just soolise võrdõiguslikkuse ja ahistamise teemadel ja ma teadsin, et publikus on ka keskiga ja keskiga pluss mehed. Siis ma teadsin, et okei, ma pean siin kindlasti eraldi ära mainima, et mitte kõik mehed ei ole ahistajad aga piisavalt paljud, et kõik naised tunnevad ennast ohustatuna.*

Veel ühe strateegiana töid mitmed koolitajad välja asjaolu, et enda turvalisuse tagamiseks teevad nad mõnedel teemadel koolitusi vaid kellegagi koos. See lähenemine võimaldab ühel koolitajal keskenduda teema sisulisele edasiandmisele, samal ajal kui teine saab tegeleda võimalike agressiivsete reaktsioonidega osalejate poolt. Selline kahekesi töötamine aitab tagada koolituse sujuva kulgemise, samal ajal maandades isiklike rünnakute tagajärgi.

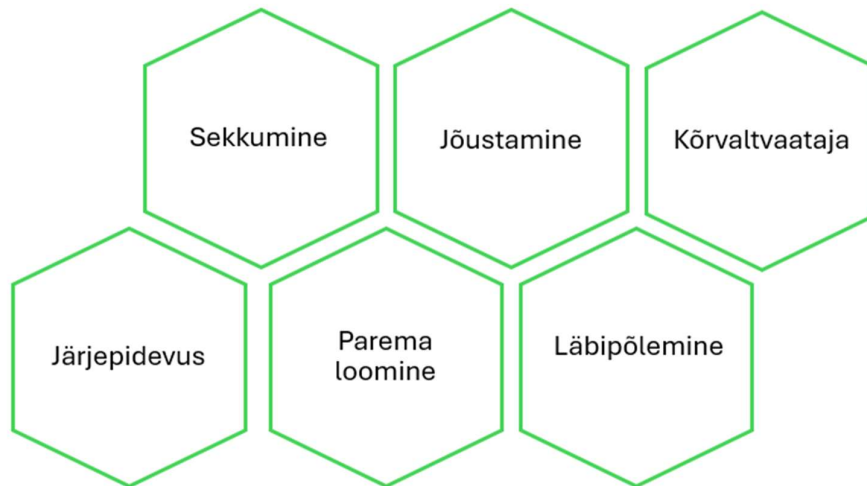
F2: *Et kui me teeme võrdsuse teemast, koolitusi, siis me ei tee seda kunagi üksi. Sest et me oleme alati kahekesi, sest et mulle tundub, et, et see on nagu kõige efektiivsem viis nagu mitte ise nagu rünnatud saada. Sest kohe, kui keegi läheb agressiivseks, et meid on kaks, üks, kes saab tegeleda selle agressiivsusega, teine, kes saab mõttega edasi minna.*

F6: *Võidakse lihtsalt küsimärgi alla seada need põhimõtted mida ma väljendan või teadmised millest ma koolitan. Et ma üldiselt ei ole radikaalne koolitaja aga ikkagi võib see ärritada, eriti kui ma sooidentiteedi teemadel koolitan. Seal me teeme neid koolitusi tavaliselt kahekesi, et ei tee üksi sest see on väga ebaturvaline, rünnakud võisid olla väga isiklikud.*

3.4 Argiaktivism

Analüüsisist ilmneb selge arusaam, et feminism on aktiivne tegevus ning oluline on nii argisituatsioonides kui ka professionaalses keskkonnas alati sõna võtta ning ebaõiglust ja ebavõrdsust välja tuua. Intervjuueritavad tajuvad endal sisemist tungi, mis ei luba jääda kõrvaltvaatajaks.

Joonis 6

Argiaktivism

Intervjuueritavad rõhutasid, et peavad oluliseks aktiivselt sekkuda, kui nad tajuvad ebaõiglust või näevad, et keegi püüab oma positsiooni kuritarvitada. See hõlmas näiteks olukordi, kus nad astusid vahele, kui keegi esitas teiste ideid enda omadena, või kui autoriteetses rollis olev isik esitas ebaõigeid seisukohti või väljaütlemisi.

F1: mis iganes, seksistlik olukord, ma ei tea, et naistel ei lasta rääkida, räägitakse üle, võetakse mingi mees nagu kõik need tüüp suhtumised, mingi mees presenteerib argumenti, mida mingi naine on kolm minutit tagasi nagu ütles, presenteerib seda enda oma pähe, siis ma sekkun onju suht jõuliselt vahele.

F2: Ma ikkagi katsun vastu töötada süsteemile /.../ Mulle meeldib olla küll see inimene, kes nagu sellele nagu kõige tähtsamale inimesele vastu vaidleb /.../ Ma ise olen ka Y fänn lihtsalt, et ma arvan, et on asju, mida näiteks mina tean paremini ja asju, mida ei saa öelda nii, nagu tema neid ütleb, ehk siis ma see vaidleja olen küll igal pool

Oluline aspekt intervjuueeritavate jaoks oli ka ühel või teisel viisil marginaliseeritud inimeste jõustamisel, et ebaõigluse eest välja astumisel ja üle räägitud inimestele hääle andmisel on lisaks otsesele sekkumisele ka pikem mõju, loodeti, et see loob keskkonna ja annab julguse ehk tulevikus ka teistel enda ja kaaslaste õiguste eest välja astuda,

F5: Kui kellestki hakatakse üle minema, siis ma tavaliselt ütlen, kõva häälega: see inimene ütles seda, keskenduma korra sellele, /.../ lihtne vahend, mis ei võta mitte midagi minut ära aga võib-olla annab inimesele võimaluse, kes, kellel on head mõtteid, neid nagu väljendada, /.../ ikkagi nagu tulevikus annab kellelegi teisele ka võimaluse neid asju öelda.

Samuti tõid intervjuueeritavad välja, et kõrvaltvaataja positsioon ei ole kunagi neutraalne: iga tegevus või tegevusetus, sealhulgas otsus mitte sekkuda või vahele astuda, olles ebaõiglase või ebavõrdse kohtlemise tunnustaja, tähendab tegelikult mingi poole valimist.

F2: see ei aita, et sa oled hea inimene, sest kui sa oled hea inimene, seal mitte midagi ei tee, siis aitad süsteemile kaasa, Lihtsalt hea inimene ei saa olla. Nagu kus, kus sa oled? Üks inimene kiusab teist ja sa oled seal kõrval lihtsalt vait, siis ei ole, tegelikult sa oled kiusaja poolt. Ei ole, ei ole nagu neutraalseid valikuid tegelikult.

Veel täheldati intervjuudes algatusvõime ja iseseisva tegutsemise tähtsust, märkides, et ei ole vajalik oodata kutset või ideaalseid olusid; oluline on varustada ennast teadmiste ja vajalike ressurssidega ning lihtsalt asuda tegutsema. Sellist tegutsemist peeti oluliseks kuna uue ja parema maailma loojatena nähti iseendeid.

F4: siis ma lihtsalt leidsin, et okei, aga ma saan neid ise edasi anda. Ja vahepeal ma tegin puhtalt lihtsalt niimoodi, et ma orgunnisin endale mingi ruumi, tegin Facebook'i ürituse, saatsin laiali, kes tahab, tulgu, /.../ aga tegelikult tegelikult muud ei olegi vaja kui lihtsalt nagu pealehakkamist. Ma ütlen, muud ei ole vaja, aga tegelikult ikkagi teaduspõhised, teadmised ja materjalid peaks ka all olema.

F9: No ma ise tahaks ka paremas maailmas elada, sellega nagu see probleem, et kui sa ootama jääd, et keegi teine teeks siis pead nagu väga-väga kaua ootama, et kui ma tahan, et mingid asjad muutuvad, siis noh, mul on praegu võimalus ikkagi nagu ise tagant surkida, et nats kiiremini juhtuks.

Lisaks rõhutasid intervjuueeritavad vajadust pidevalt ja järjekindlalt tõstatada ebaõigluse ja ebavõrdsuse teemasid, mis on olulised nende feministliku maailmavaate järgimisel. Nad märkisid, et kuigi selline avameelsus võib tekitada teistes ebamugavust või tunduda tüütamisena, peavad nad seda ühiskondlike muutuste esilekutsumiseks hädavajalikuks.

F7: lihtsalt see ahastus, see ahastus nagu draivis mind, ma arvan, mingi 10 aastat, et aina rohkem seda teemat nagu selle eest seista ja seda uurida ja ja, ja seda ja seda ühiskonna valupunkti kogu aeg nagu teistele esile tuua, et siis noh, siis ma olin nagu see tüütu inimene.

F4: ma ei teagi, ma lihtsalt elan oma elu ja üritan asju hästi teha ja kui ma näen, et on midagi valesti, siis ma ikkagi toon seda üles... mõnikord mitte just kõige mõistlikum, võib-olla saavad Eesti inimesed pahuraks selle peale, et jälle sa tuled seal oma feminismi jutuga ja tulengi ja tulen ja jäängi tulema, kuni lõpuks midagi muutub.

Kui valdavalt ilmnes analüüsist feministliku argiaktivismi teadliku rakendamise soov ja ka praktika, siis leidis ka üksikuid seisukohti, kus enda tegevuses aktivismi ei nähtud ning rõhutati pigem oma passiivset rolli. Üksiti töid samad intervjueeritavad hiljem välja vastanduvaid seisukoti, kus nad siiski olid pidanud vajalikuks sekkuda:

F3: Ma ju mingite lippude ja loosungitega kuskil ei ole käinud, eriti niimoodi, et ma nagu selles mõttes mingitest kampaaniatest eriti osa ei ole võtnud /.../ Siin pigem võib-olla isegi ilmneb mingi feministlik positsioon, et ma olen pigem nagu selline, noh, ütleme hoiatan nagu, et vaata kellele sa raha teenima hakkad.

Aktiivse võitluse ja sotsiaalsete muutuste nõudmisega kaasneb ka varjukülg – see võib kaasa tuua väsimust ja ka läbipõlemist. Pidev sekkumine ja samade stereotüüpide ning olukordadega ühtejärke silmitsi seismist tajuti kurnavana, eriti kui selle töö ja vaeva tulemused on visad tulema.

F1: Iga feminist on, ma arvan, et on elus olnud mitu korda läbipõlenud, et siis noh, sa pead valima, endal neid võitlusi. Et kas nüüd noh et, kümnendat korda tehti seda blondi nalja, onju, kas ma kümnendal korral nagu kuulen seda, et kas ma nüüd viitsin sekkuda või ei viitsi onju. Ja et seda noh, need struktuursed muutused nagu toimuvad nii aeglaselt ja minu jaoks on nagu nii raske.

Kokkuvõtvalt selgub analüüsist, et tuntakse vajadust aktiivselt sekkuda ebaõigluse ilmnemisse. Samuti käsitleti marginaliseeritud rühmade jõustamist, lootes, et see julgustab tulevikus teisi samuti sekkuma. Rõhutati, et kõrvaltvaataja roll ei ole kunagi neutraalne ja iga tegevus või tegevusetus on poole valimine. Intervjueeritavad pidasid oluliseks algatusvõimet ja iseseisvat tegutsemist, rõhutades, et tuleb tegutseda teadlikult ja mitte oodata ideaalseid tingimusi. Nad märkisid ka, et pidev ebaõigluse tõstatamine on oluline nende feministliku maailmavaate järgimisel, kuigi see võib tekitada ebamugavusi. Vaatamata aktiivsele

lähenemisele tunnistasid mõned intervjueritavad väsimust ja läbipõlemist pideva sekkumise tõttu, mis toob välja ka seda kui keeruline on sotsiaalsete muutuste eest võitlemine.

ARUTELU

Analüüsist selgus, et intervjueeritavad peavad feminismi kompleksseks ja pidevalt arenevaks liikumiseks, mis on interseksionaalne ning arvestab sellega, et ristuvad ebavõrdsused ning sotsiaalsed suhted erinevates olukordades mõjutavad inimeste igapäevaseid kogemusi (Collins & Bilge, 2020). See maailmavaade toonitab aktiivse sekkumise tähtsust, et eemaldada tõkked ja edendada kaasavat ühiskonda, mis austab ja väärtustab kõikide võrdsust ja väärikust ning on kooskõlas bell hooksi poolt defineeritud feminismiga, mis ühest küljest on teooria aga teisalt alati ka praktika (hooks, 2000).

Feministlikku identiteeti mõistetakse kui mitmekülgset ja interseksionaalset, mis kujuneb isiklikest kogemustest, perede mõjust, haridusest ja teadlikkuse tõusust. Feministiks saamine on mitmete intervjueeritavate poolt kirjeldatud kui järkjärguline protsess, mida mõjutavad paljud tegurid ja elu sündmused, viies lõpuks pühendumiseni võrdõiguslikkuse edendamisel. See on kooskõlas ka Sandra Lee Bartky seisukohaga, et feministiks saamine on paljudele transformatiivne protsess (1975). Sarnaselt bell hooksi seisukohale (2000) on ka intervjueeritavad feministiks olemist kirjeldanud kui pidevat ja aktiivset protsessi, mis nõuab enesearengut, uute teadmiste omandamist ja piiride avardamist. Intervjueeritavad rõhutasid ka empaatia arendamise ja kriitilise mõtlemise olulisust ning seda, kui tähtis on julgus vigu teha ja oma vaateid kohandada. Samuti tunnustati teadmiste piiratust ja ebakindlust, mis võib kaasneda teadlikkuse suurenemisega.

Lisaks selgus analüüsist, et koolitajate ja kootside jaoks olid feministliku pedagoogika põhimõtted olulised mitmel erineval viisil – kesksel kohal oli õppijate võimestamine, julgustamine ja eneseväärtustamise oskuste arendamine. Oluliseks peeti ka õppijate autonoomia ja aktiivse rolli toetamist õppeprotsessis, mis hõlmab iseseisva otsustusvõime ja endaga seotud muutuste juhtimise oskuste arendamist. Samuti tõsteti esile vajadust luua koostöine õppekeskkond, kus õppijad tunneksid end neid puudutavate protsessi juhtidena, kuid teadlikud sellest, et nad ei ole selles üksi. Koolitajad pidasid oluliseks avatud ja kaasava õhkkonna loomist, kus küsimuste esitamine on julgustatud. Teadvustati, et sõnastus ja keelekasutus peavad olema lihtsad ja arusaadavad, et teemad oleksid kättesaadavad ja mõistetavad kõigile õppijatele, arvestades nende erinevaid sotsiaalseid positsioone. bell hooks on toonud välja, et on oluline klassiruumis olla teadlik ning seada küsimuse alla seda, kes räägib ja kes kuulab, ning miks see jaotus on just selline (1994). Sama vaade ilmnis ka analüüsist – rõhutati klassiruumis hääle andmise tähtsust, et tasakaalustada domineerivate

osalejate mõju ja tagada kõigi häälte kuuldavaks tegemine. Veel toodi välja koolitajate endi turvalisuse tagamise strateegiad, nagu näiteks koos teise koolitajaga töötamine. Kokkuvõttes kajastab analüüs mitmeid feministliku pedagoogika põhimõtetega kooskõlas olevaid praktilisi lähenemisi ja strateegiaid, mida koolitajad kasutavad, et optimeerida õppeprotsessi ja tagada turvaline ning kaasav õpikeskkond.

Kui Sara Ahmed on oma feministist tujurikkujat kirjeldanud kui inimest, kes ei ole nõus vaikides kuulama seisukohti, mis on vastuolus feministlike väärtustega (2023), siis ka minu poolt intervjueeritud feministid nägid vajadust aktiivselt sekkuda ebaõigluse ilmnemisse ja seda nii oma professionaalsetes rollides kui argiolukordades. Samuti tõid intervjueeritavad välja marginaliseeritud rühmade jõustamise olulisuse, lootes, et see julgustab tulevikus teisi samuti sekkuma. Üks feministist tujurikkuja tõdesid ütleb, et „Vägivallast vaikimine on vägivald“ (Ahmed, 2023) ja sama leidsid ka intervjueeritud feministid – rõhutati, et kõrvaltvaataja roll ei ole kunagi neutraalne ja iga tegevus või tegevusetus on poole valimine. Sama seisukohta on väljendanud Paulo Freire, nimetades farsiks seda, kui keegi sõnades on vabaduse poolt aga tegudes vaikib (1970). Intervjueeritavad pidasid oluliseks algatusvõimet ja iseseisvat tegutsemist, märkides, et tuleb tegutseda teadlikult ja mitte oodata ideaalseid tingimusi. Samuti märgiti, et pidev ebaõigluse tõstatamine on oluline nende feministliku maailmavaate järgimisel, kuigi see võib tekitada ebamugavusi, seekord väljendades ühte feministliku tujurikkuja lubadust – „Ma olen nõus olema see, kes valmistab teistele ebamugavust“ (Ahmed, 2023). Vaatamata aktiivsele lähenemisele tunnistasid mõned intervjueeritavad väsimust ja läbipõlemist pideva sekkumise tõttu, mis toob välja ka selle, kui keeruline on sotsiaalsete muutuste eest võitlemine.

Kokkuvõtvalt võib uurimistöö tulemustest järeldada, et feministiks saamiseks ei ole ühte selget viisi või läbivat põhjust, küll aga on feministiks olemisel, seda nii klassiruumis kui ka sellest väljaspool, selgelt ühised jooned – tegemist on maailmavaatega, mis eeldab teadlikku tööd endaga ning aktiivset praktiseerimist. See eeldab julgust ja jõudu olla tujurikkuja olukordades, mis seda nõuavad, samal ajal leides võimalusi kaasamiseks ning dialoogiks, aktiivselt võimestades kaasteelisi ja samal ajal mitte unustades sel pikal teekonnal enda eest hoolitsemist.

KOKKUVÕTE

Oma uurimuses käsitlen feministliku identiteedi kujunemist ja avaldumist täiskasvanuhariduse valdkonnas, mis on Eestis väheuuritud teema. Analüüsisist ilmnes, et feminismi mõistetakse kui pidevalt arenevat, kompleksset ja interseksionaalset liikumist, mis tunnustab ristuvaid ebavõrdsusi ja nende mõju inimeste igapäevaelule. Intervjuueeritavad kirjeldasid feministlikku identiteeti kui mitmekülgset ja dünaamilist, mida kujundavad isiklikud kogemused, haridus ja perekondlik mõju. Feministideks saamine on tihti kirjeldatud kui transformatiivne protsess, mis nõuab pidevat enesearengut ja uute teadmiste omandamist. Feministlikud koolitajad ja kootsid rõhutasid õppijate võimestamise tähtsust ning õpikeskkonna loomist, mis toetab autonoomiat ja aktiivset osalust. Samuti peeti oluliseks kaasavat õhkkonda, kus kõik õppijad saavad võrdsetel alustel kaasa rääkida ja kus julgustatakse küsimuste esitamist ning avatud dialoogi. Lisaks ilmnes uurimuses argiaktivismi roll feministidest koolitajate ja kootside igapäevaste praktikate juures – see mitte ainult ei võimalda tegeleda struktuursete probleemidega, vaid võimaldab ka individuaalsel tasandil muutusi esile kutsuda, toetades seeläbi püsivat ja tähendusrikast sotsiaalset transformatsiooni.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et koolitajate teadlikkus ja pühendumus feministlikele põhimõtetele ning feministliku pedagoogika kasutamine aitab kaasa kriitilise mõtlemise, empaatia ning ühiskondliku kaasatuse arengule ja toimib ka olulise tööriistana võrdsete võimaluste ja sotsiaalse õigluse arendamisel. Töö pakub väärtuslikku panust nii praegustele kui tulevastele andragoogidele, kes soovivad oma tegevuse kaudu edendada sotsiaalset võrdsust ja parandada maailmaolu.

ALLIKAD

- Aavik, K. (2015). *Intersectional Disadvantage and Privilege in the Estonian Labour Market: An Analysis of Work Narratives of Russian-Speaking Women and Estonian Men* [Tallinn University].
<https://www.etera.ee/zoom/9075/view?page=151&p=separate&search=kadri%20aavik&tool=search&view=0,0,2067,1806>
- Adichie, C. N. (2015). *We Should All Be Feminists*. Anchor Books.
- Ahmed, S. (2017). *Living a Feminist Life*. Duke University Press.
- Ahmed, S. (2023). *The Feminist Killjoy Handbook*. Penguin Random House.
- Anderson, E. (2020). *Feminist Epistemology and Philosophy of Science*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2020).
<https://plato.stanford.edu/ENTRIES/feminism-epistemology/>
- Bartky, S. L. (1975). *Toward a Phenomenology of Feminist Consciousness*. *Social Theory and Practice*, 3(4), 425–439.
- Bearman, M. (2019). *Focus on Methodology: Eliciting rich data: A practical approach to writing semi-structured interview schedules*. *Focus on Health Professional Education: A Multi-Professional Journal*, 20, 1. <https://doi.org/10.11157/fohpe.v20i3.387>
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (2018). *Tegelikkuse sotsiaalne ülesehitus: Teadmussotsioloogiline uurimus* (R. Schults, M. Parve, & K. Pärn, Tõlk). Ilmamaa.
- Blais, M., & Dupuis-Déri, F. (2022). *Feminist and Antifeminist Everyday Activism: Tactical Choices, Emotions, and ‘Humor’*. *Gender Issues*, 39. <https://doi.org/10.1007/s12147-021-09290-7>
- Boone, L. (2023). *Activism*. Salem Press Encyclopedia.
- Boyer, K., & Wood, I. (2023). *Sexual health activism: The motivations of near-peer volunteer educators working to promote positive understandings of gender and sexuality in UK secondary schools*. *Culture, Health & Sexuality*, 25(9), 1244–1258.
<https://doi.org/10.1080/13691058.2022.2154386>
- Braun, V., & Clarke, V. (2022). *Thematic Analysis: A Practical Guide*. SAGE Publications.
<https://us.sagepub.com/en-us/nam/thematic-analysis/book248481>
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity* (1st edition). Routledge.
- Butler, J. (2024). *Who’s Afraid of Gender?* Farrar, Straus and Giroux.

- Case, M. A. (2019). Trans Formations in the Vatican's War on „Gender Ideology“. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 44(3).
https://chicagounbound.uchicago.edu/journal_articles/9669
- Chamseddine, R. (2018, märts 2). Meet the woman who coined the term „third wave feminism“. *The Sydney Morning Herald*.
<https://www.smh.com.au/lifestyle/beauty/meet-the-woman-who-coined-the-term-third-wave-feminism-20180302-p4z2mw.html>
- Chatterton, P., & Pickerill, J. (2010). Everyday activism and transitions towards post-capitalist worlds. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 35(4), 475–490.
- Collins, P. H., & Bilge, S. (2020). *Intersectionality* (2. tr). Wiley.
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics. *University of Chicago Legal Forum*, 1989(1). :
<http://chicagounbound.uchicago.edu/uclf/vol1989/iss1/8>
- Daie, J. (1996). The Activist Scientist. *Science*, 272(5265), 1081–1081.
<https://doi.org/10.1126/science.272.5265.1081>
- Dion, M. L., Sumner, J. L., & Mitchell, S. M. (2018). Gendered Citation Patterns across Political Science and Social Science Methodology Fields. *Political Analysis*, 26(3), 312–327. <https://doi.org/10.1017/pan.2018.12>
- Einman, A. (2019, jaanuar 16). Naiste marss seisab maailma eest, kus naised on esindatud meestega võrdselt. *Müürileht*. <https://www.muurileht.ee/naiste-marss-seisab-maailma-eest-kus-naised-on-esindatud-meestega-vordselt/>
- EKRE ei toeta Istanbuli konventsiooni sinna peidetud anormaalsete jaburuste tõttu. (2017). *ekre.ee*. <https://www.ekre.ee/ekre-ei-toeta-istanbuli-konventsiooni-sinna-peidetud-anormaalsete-jaburuste-tottu/>
- Feminism. (2023). Poliitika ja valitsemise sõnastik. Eesti Keele Instituut.
<https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/feminism/1>
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the Oppressed*. PENGUIN.
- Grbich, C. (2013). *Qualitative Data Analysis: An Introduction*. SAGE Publications Ltd.
<https://doi.org/10.4135/9781529799606>
- Haraway, D. (1988). Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies*, 14(3), 575–599.

- Haridusandmete portaal | Õpetajad. (2024, detsember 3). Haridussilm.Ee.
<https://www.haridussilm.ee/ee/tasemeharidus/haridustootajad/opetajad>
- Healey, J. (2020). *Activism and Protest*. Spinney Press, The.
<http://ebookcentral.proquest.com/lib/tallinn-ebooks/detail.action?docID=6034010>
- Hinrikus, M. (2000). *Feministlik teadusfilosoofia teadusfilosoofias*. Ariadne Lõng, 2(1).
<https://enut.ee/ariadne-long-2000/>
- hooks, bell. (1984). *Feminist Theory: From Margin to Center*. Routledge.
- hooks, bell. (1994). *Teaching to Transgress: Education as the Practice of Freedom*.
 Routledge.
- hooks, bell. (2000). *Feminism Is for Everybody: Passionate Politics*. South End Press.
- hooks, bell. (2010). *Teaching Critical Thinking: Practical Wisdom*. Routledge.
- Huang, J., Gates, A. J., Sinatra, R., & Barabási, A.-L. (2020). Historical comparison of gender inequality in scientific careers across countries and disciplines. *PNAS Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 117(9), 4609–4616. <https://doi.org/10.1073/pnas.1914221117>
- Izadinia, M. (2015). In Search of a Lost Identity: Iranian Women and Their Identity Issues. *Journal of International Women's Studies*, 16(2), 128–140.
- Karro, P. (2022). *Feministlik ärkamisaeg—150 aastat Eesti feminismi*. Vikerkaar.
<https://naised.vikerkaar.ee/uncategorized/feministlik-arkamisaeg/>
- Koivunen, A., & Liljeström, M. (Toim). (2003). *Võtmesõnad*. <https://apl-api.apollo.ee/votmesonad.html>
- Lear, M. W. (1968, märts 10). *The Second Feminist Wave*. *The New York Times*.
<https://www.nytimes.com/1968/03/10/archives/the-second-feminist-wave.html>
- Mansbridge, J., & Flaster, K. (2007). The cultural politics of everyday discourse: The case of “male chauvinist”. *Critical Sociology*, 33, 627–660.
- Mansbridge, J. (2013). *Everyday Activism*. *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements*. John Wiley & Sons, Ltd.
<https://doi.org/10.1002/9780470674871.wbespm086>
- Marcia, J. E. (2002). Identity and Psychosocial Development in Adulthood. *Identity*, 2(1), 7–28. https://doi.org/10.1207/S1532706XID0201_02
- Marling, R. (2021). *Kas ikka veel tasakaalustatud ühiskonna poole*. *Teel tasakaalustatud ühiskonda, III*. <https://www.vordsuskeskus.ee/et/andmebaas/teel-tasakaalustatud-uhiskonda-iii>

- Mason, J. (2002). *Qualitative Researching* (2nd tr). SAGE Publications.
- Microsoft. (2024). Gemini [Large language model]. <https://gemini.google.com/app>
- Millward, P., & Takhar, S. (2019). Social Movements, Collective Action and Activism. *Sociology*, 53(3), NP1–NP12.
- Munro, E. (2013). Feminism: A Fourth Wave? *Political Insight*, 4(2), 22–25. <https://doi.org/10.1111/2041-9066.12021>
- Märja, T., Jõgi, L., Lõhmus, M., & Kitsik, A. (2021). *Andragoogika: Raamat täiskasvanute õppimisest ja õpetamisest*. Atlex.
- Naples, N. A. (2009). Teaching Intersectionality Intersectionally. *International Feminist Journal of Politics*, 11(4), 566–577. <https://doi.org/10.1080/14616740903237558>
- Naples, N. A. (2013). *Feminism and Method: Ethnography, Discourse Analysis, and Activist Research*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315889245>
- Oja, L., & Poopuu, B. (2022). Inimõiguste uurimise metodoloogia. *Inimõigused* (lk 259–280). Õiguskantsleri Kantselei. <https://www.inimoigusteraamat.ee/raamat/inimoiguste-raamat/9-inimoiguste-uurimise-metodoloogia>
- Olev, A., & Alumäe, T. (2022). Estonian Speech Recognition and Transcription Editing Service. *Baltic Journal of Modern Computing*, 10. <https://doi.org/10.22364/bjmc.2022.10.3.14>
- OpenAI. (2024). ChatGPT (Feb 13 version) [Large language model]. <https://chat.openai.com/chat>
- Palinkas, L. A., Horwitz, S. M., Green, C. A., Wisdom, J. P., Duan, N., & Hoagwood, K. (2015). Purposeful sampling for qualitative data collection and analysis in mixed method implementation research. *Administration and policy in mental health*, 42(5), 533–544. <https://doi.org/10.1007/s10488-013-0528-y>
- Perplexity AI. (2024). [Large language model]. <https://www.perplexity.ai/>
- Põldsaar, R., & Kivimaa, K. (2009). *Feministlik teooria*. 20. Sajandi Mõttevoolud. Toim Epp Annus. Tartu Ülikooli Kirjastus. https://www.academia.edu/36558357/Feministlik_teooria
- Reid, G. (2018, detsember 10). Breaking the Buzzword: Fighting the “Gender Ideology” Myth | Human Rights Watch. Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/news/2018/12/10/breaking-buzzword-fighting-gender-ideology-myth>

- Rosa, S. C.-D. (2024, märts 7). What are the four waves of feminism? And what comes next? The Conversation. <http://theconversation.com/what-are-the-four-waves-of-feminism-and-what-comes-next-224153>
- Rubin, H. (2022). Structural Causes of Citation Gaps. *Philosophical Studies*, 179(7), 2323–2345. <https://doi.org/10.1007/s11098-021-01765-3>
- Scanlon, J. (1993). Keeping Our Activist Selves Alive in the Classroom: Feminist Pedagogy and Political Activism. *Feminist Teacher*, 7(2), 8–14.
- Showden, C. R. (2009). What’s political about the new feminisms? *Frontiers: A Journal of Women’s Studies*, 30(2), 166.
- Shrewsbury, C. M. (1997). What is Feminist Pedagogy? *Women’s Studies Quarterly*, 25(1/2), 166–173.
- Stephenson-Abetz, J. (2012). Everyday Activism as a Dialogic Practice: Narratives of Feminist Daughters. *Women’s Studies in Communication*, 35(1), 96.
- Täht, K., Unt, M., Roosalu, T., Lauri, T., Klesment, M., Rokicka, M., Kuldkepp, E., & Nõmm, S. (2019). Soolise palgalõhe kirjeldamine ja seletamine. Tehniline ülevaade (10; RASI toimetised). Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste Sotsiaaluuringute Keskus.
- Täiskasvanute õppimine ja õpetamine. (2021). L. Jõgi, *Andragoogika: Raamat täiskasvanute õppimisest ja õpetamisest*. Atlex.
- Valk, A. (2016). Soolised lõhed hariduses. Haridus- ja Teadusministeerium.
- Vignoles, V. (2017). *Identity: Personal AND Social*.
- Viik, K. (s.a.). Feminism. Feministeeriumi sõnastik. Salvestatud 24. märts 2024, <https://feministeerium.ee/dictionary/feminism/>
- West, C., & Zimmerman, D. H. (1987). Doing Gender. *Gender and Society*, 1(2), 125–151.
- Willsher, K., & Goel, K. (2017). *Feminist Research Paradigms*.

LISAD

LISA 1. Intervjuu kava

Kirjelda lühidalt oma praegust rolli

Identiteet

- Palun räägi kuidas sai sinust täiskasvanute koolitaja/*coach* ja kuidas sa ennast selles rollis kirjeldaksid?
- Palun räägi kuidas ja millal sai sinust feminist?
- Kuidas defineerid enda jaoks feminismi? Räägi kuidas sina mõistad feministlikke põhimõtteid ja arusaamu.
- Kas oled feministliku täiskasvanute koolitajana seisnud silmitsi väljakutsetega või takistustega? Kui jah, siis kirjelda neid / too näiteid ja kuidas oled nendega tegelenud või neist üle saanud?

Õpetamise praktika:

- Kuidas lood kaasavat ja võimestavat õppekeskkonda?
- Kas ja kuidas kaasad feministlikke põhimõtteid oma õppekavasse ja õppemeetoditesse?
- Palun too näiteid tegevustest või ülesannetest, mida oled kasutanud kriitilise mõtlemise, soolise võrdõiguslikkuse ja sotsiaalse õigluse edendamiseks?
- Kas ja kuidas käsitled oma õpetamispraktikas võimudünaamikat ja interseksionaalsust? Palun too näiteid.
- Kas oled märganud oma õpetamispraktikas aja jooksul mingeid muutusi, mis on tingitud sinu feministlikust identiteedist? Kui jah, siis täpsusta.
- Milliste väljakutsetega oled kokku puutunud, kui oled püüdnud integreerida feministlikke põhimõtteid ja väärtusi oma õpetamispraktikasse? Kuidas olete nende väljakutsetega toime tulnud?

Lõpetamine:

- Kas on veel midagi, mida tahaksid jagada?

Lisaks oleksin väga tänulik kui vastad ka eelnevalt mõnedele demograafilistele küsimustele:

- Vanus:
- Sugu:
- Haridus:

LISA 2. Teemapuu

Sõna tähendus
Võrdsus ja inimväärikus
Võrdsete võimaluste loomine
Nõrgemate toetamine
Aktiivne protsess
Interseksionaalsus

Feministiks saamine
Isiklikud kogemused
Ema / perekond
Kool / ülikool
Normidele vastandumine

Feministiks olemine
Eneseteadlikkus
Eneseareng

Feministlik pedagoogika
Jõustamine
Autonoomia
Avatus
Keelekasutus
Kelle hääl kõlab
Turvalisus

Argiaktivism
Sekkumine
Jõustamine
Kõrvaltvaataja
Järjepidevus
Parema loomine
Läbipõlemine